UNIVERSAL
LIBRARY

اِنَّ مِنَ الشِّعْرِ لَحِکْمَۃً وَّاِنَّ مِنَ الْبَیَانِ لَسِحْرًا

ارمغان حمید

مشتمل بر

دیوان فارسی وبعضے قصائد ورباعیات وغیرہا

طبعزاد

جناب مولوی محمد حمید الزمان خان صاحب متخلص بہ حمید
ساکن شاہجہان پور

باہتمام منوہر لال بھارگو۔ بی۔ اے سپرنٹنڈنٹ

در مطبع منشی نولکشور واقع لکھنؤ طبع شد

سنہ ۱۳۳۵ھ

بسم الله الرحمن الرحیم

ردیف الف

از ثناے خالق کون ومکان یزدان ما / مظہر انوار گردد مطلع دیوانِ ما

کاغذی بہر رقم گشتند صفحاتِ جگر / شد مداد خامہ ام خون دلِ سوزانِ ما

نقدِ جان کافور کردم شمعِ محفل شد زبان / در بیان مدحتِ آن خسروِ خوبانِ ما

بسکہ از شورِ محبت شد کلامم پُر نمک / حوریانِ در وجد آیند از غزل خوانانِ ما

شعر ما مضمون ما از مُلہمِ غیبی بود / منعمِ ما این گہر ہا ریخت در دامانِ ما

سینہ بریان قلب لرزان نالہ ام ہستی گداز / قُدسیان ہم بیقرار از شورشِ مستانِ ما

سیل دریا منفعل شد بارش باران خجل / پیشِ سیلابِ سرشک از ہر بُنِ مژگان ما

از ہجوم شوق دیدار تو در چشمِ حمید / بے گلِ رویت بود ویرانہ بُستانِ ما

خیز و بده ساقیا ساغر صہبا مرا / سوزش دل دردِ سر شد غم دنیا مرا
حسنِ تو شد جلوہ گر از ہمہ در بحر و بر / برد ازان در بدر این دل شیدا مرا
دید جمالِ رخت حصۂ ہر چشم نیست / از کرم خود بخش دیدۂ بینا مرا
برد بصحرا مرا عشق مگر دیدنی ست / تا بکجا می برد این دل رسوا مرا
آنچہ دہی گیرمش ور بستانی دہم / گاہ نہ آید بلب شکوۂ بیجا مرا
دید رخت یک نظر دیدہ مگر وا ہنوز / نرگسِ شہلا بود طرفہ تماشا مرا

جنبش لبہاے یار کار مسیحا کند
نیست تمنا حمید از دم عیسے مرا

جلوۂ رویت سبب خندۂ پیمانہ را / از لب تو خون بدل ساغرِ میخانہ را
پاس ادب حاجب ست شورش مستانہ را / کوہ و بیابان سزد این دل دیوانہ را
گردش پیمانہ شد باعث شدت بگر / جنبش چشمت فزود مستی دیوانہ را
پرس از او رو باو فکر کن او را بجو / از دلِ خود دور کن الفتِ بیگانہ را
از ہمہ چشمت بدوز گوشۂ عزلت گزین / سوز و تماشا بکن جلوۂ جانانہ را
در شب ہجرانِ یار تیرہ نشد منزلم / داغ دلم شمع شد ساحت کاشانہ را

منزلِ او دور و راہ سخت قدم گرم زن
راہبرت کن حمید ہمت مردانہ را

عاشقِ دیوانہ ام باشد مرا کاشانہ ہا / کوے دلبر آستانش دشت یا ویرانہ ہا

وحشتِ دل در تلاش من چو آئی جو مرا — بر درِ پیرِ مغان یا بر درِ میخانہ ہا

عشق پنہان جا کند اندر دل معشوق ہم — شمع ریزد اشکہا در ماتمِ پروانہ ہا

خون چکد جائے سرشک از دیدۂ انجم اگر — لعل پُر خون لالہ پر خون خون بدل پیمانہ ہا

دیدہ ام روے ترا زان دل فدائے حسن تست — روے لیلےٰ حُسن یوسف می بود افسانہ ہا

بُت پرستی کفر میدانم خدا داند حمید
در تلاش آن بتِ رعنا روم بتخانہ ہا

بر غزل حضرت حافظ رحمہ اللہ

امید مہر از بے مہر کے باشد دلِ ما را — بدنیا کس نمی داند چہ باشد شکل عنقا را

بچاکِ گل بود شرحِ دلِ زارِ عنادلہا — زیوسف پُرس سوزِ آتشِ عشقِ زلیخا را

بلب آرد سخن از راز آنکہ جرعۂ گیرد — از ان رو مہر برلب می نہد خمّار مینا را

عجب نبود ز سوز دل اگر اشکم شرر ریزد — ہزاران آبلہ افتد بدل از جوشِ دریا را

اگر در گرمی حسنت نباشد سوزشِ آتش — شرارِ نور تو چون سوخت دل بر طور موسیٰ را

اگر جام دلت باشد تہی از بادۂ عشقش — پئے دفع مرض زاہد بجو بر خوان مسیحا را

اگر ترک عرب شبخون زند بر فوجِ شاہِ دل — دل و دین و جگر باشد قرار و صبر بغما را

بعشق او بدم گوید اگر خلقے غمے نبود — ہوائے نیک نامی کے بود بدنام و رسوا را

اگر خواہی کہ یابی بار در بزم شہ خوبان
حمید از دامنت افشان خس و خاشاک دنیا را

ززلفِ پرشکن باشد بدل این پیچ وتابِ ما
زجوے انگبین لب اگر باشد شرابِ ما
نظر بر روے او بے پرده در مستی بود آسان
اگر وصف خط وخال ست اکثر در کلام من
بہ طفلی مائلش گشتم کنون عشقم کہن باشد
شبستان رشک خاور شد گمان بر صبح میبردم
ہواے وصل و نار عشق و آب از خون بدل دارم

بیاد چشم فتانش پریشان گشت خوابِ ما
بخوان ما نباشد از جگر بریان کبابِ ما
مگر مشکل کہ ہوش وعقل میباشد حجابِ ما
ازان باشد کہ میباشد رخِ دلبر کتابِ ما
بود جوشم فزون در شیب از عہد شبابِ ما
سر بالین بشب آمد مرا چون آفتابِ ما
بسانِ آسمان خالی نمی باشد حبابِ ما

حمید خستہ ات را جان حزین وتن بود مجروح
خدا را یک نظر بینی صنم حال خرابِ ما

مرا از شوق دیدارش بدل دفتر شود پیدا
میسر بوسۂ قند لبانش نیشکر دارد
زتاثیر نگاہش لالہ وگل را بکف جامے
فلک را بر رخ خوب تو دایم دیدہ وا باشد
غنی از نفس میباشد نہ از سیم و زر و گوہر
نزاع باہمی صد گونہ نار فتنہ افروزد
مرا در گوشۂ ہجران نباشد بیم تنہائی
حمید از تیغِ قاتل وبگردان سر بپایش نہ

بیادِ تیر چشمش در جگر نشتر شود پیدا
ازان باشد نگر از آب او شکر شود پیدا
بدریا بین کہ از گرداب یک ساغر شود پیدا
اگر خورشید رو پوشد مہ انور شود پیدا
نباشد شاہ پر طاؤس گر افسر شود پیدا
اگر سنگے بہ سنگے می زنی اخگر شود پیدا
ز درد وسوز و آہ و نالہ یک لشکر شود پیدا
سرے قربان کن و بنگر سرے دیگر شود پیدا

به مینا بادهٔ احمر قیامت میکند برپا — بمستان خندهٔ ساغر قیامت میکند برپا

بشوخی عشوه و انداز دلبر با خرام ناز — بجانِ عاشقان اکثر قیامت میکند برپا

چراغ شاهِ خاور کرد چشم یکجهان روشن — ولے بر دیدهٔ شپیر قیامت میکند برپا

جمالِ گل زند آتش بجانِ خستهٔ بلبل — رگش چون سوزن و نشتر قیامت میکند برپا

بمحفل شمع برکردن بود آسان مگر مشکل — که بر پروانهٔ مضطر قیامت میکند برپا

بهر سو رقص از بسمل بدست قاتلِ خنجر — بمقتل بازوے دلبر قیامت میکند برپا

حمید از حوض کوثر عاصیان را هم بود جامے
بمحشر ساقیِ کوثر قیامت میکند برپا

روئے جانان روز و شب زلفِ دوتا — مرحبا اے دستِ قدرت مرحبا

گرم و سرد و خشک و تر را اجتماع — آب و آتش باد و خاک اجزاے ما

این چهار از حکمِ تو شیر و شکر — حکمتت آمیخته اضداد را

پرده بر رُخ افگند دلبر مدام — از تقاضاے سن و شرم و حیا

جانِ مشتاقان بود اندر عذاب — اے حیاے یار تا کے این جفا

دیدهٔ نرگس سفید از انتظار — چاک گل را بین خدا را رونما

چین ابرو بیجا در دل فگند — از تبسم صد گره از دل کشا

شاه من بارے نگاہے بر حمید
دل فدایت سر فدایت جان فدا

مخمّس بر غزل خسرو علیہ الرحمۃ

چین را ز ابروئے بچین انداز تیغ تیز را — رحمے بحال من بکن بین دیدۂ خونریز را
صید از دل عاشق نگہداری بدام ہر شکن — آہستہ جانان شانہ کن گیسوے آویز را
خلقے بہر سو منتظر جمعے بدنبالت دوان — آہستہ آہستہ بران جولان مدہ شبدیز را
بودست نوک ہر مژہ آتش فشان و خون چکان — یاد آیدم ہجران تو بینم اگر گلریز را
دامن ہمی چیند ز من باد بگیران شیر و شکر — یارب چہ سازم چون کنم تا بشکند پرہیز را

باشد حمید خستہ ات خوگر بہ زہر از درت
یکبار دیگر جلوہ دہ جعد بلا انگیز را

برقع افگن جلوہ بنما صورت نادیدہ را — عقل و ہوش از من ربا و حیرت افزا دیدہ را
کار من بر پیچ باشد در شب یلدائے ہجر — کاکلت بنما و حل کن عقدۂ پیچیدہ را
کار با نازک تنان داری نگہدار اے صبا — شانہ آہستہ بکن آن گیسوے ژولیدہ را
از تبسم رو بگردان جانب پژمردہ دل — ابر باران باش و ترکن غنچۂ خوشیدہ را
یار در خواب گران و چشم من نظارہ باز — شوق انگیزد مگر آن فتنۂ خوابیدہ را
رنگ می بندد بدست خویش از خون دلم — دیدہ میدارد بکف زانرو دل مالیدہ را

چشم میدارد حمید عاصیش بخشد کرم
از پے شاہ عرب ہر جرم نابخشیدہ را

بر غزل خسرو علیه الرحمة

بودم بباغ و باغے دیگر نمود ما را — عشق آمد و بصحرا آخر ربود ما را

از گلشنِ جمالت چینند رقیب گلها — اے باغبان گلے ترا از دست جود ما را

ما نم بروز در غم و در شب بچشمِ پُر نم — از زیستن خدایا آخر چه سود ما را

ما قطره ایم کو از دریا فتاد بیرون — پروردگار در بحر انداز زود ما را

بگذر حمید آسان از یکجهانِ کثرت
شاہد کشد بصد لطف اندر شهود ما را

صد بهارست هر آنجا که نگارست آنجا — بهر نظاره چو من جمع هزارست آنجا

شبِ هجران به تپ غم چه قرارم آید — تنِ مجروح من اینجا دل زارست آنجا

راهِ صعب ست میانِ ذقن و زلفِ صنم — چاهِ تاریک در اینجا شد و مارست آنجا

هرکه در باغِ رخت شد نه برآمد هرگز — از خط سبز بگر طرفه حصارست آنجا

ره بمقصود خود ایدل نه بری در بزمش — از لبش انچه همی خواستی عارست آنجا

جانب بادیه جانان پے آهو چه روی — سوے عشاق قدم نه که شکارست آنجا

مُرغ دل راکه سر کنگر زلفش بگرفت — وحشتے بود درون سینه قرارست آنجا

اینکه ماندست زمن باد صبا مشت غبار — تا بکویش برسانید که کارست آنجا

اے حمید ار بروی ملکِ خیال حشمتش
راه نگریسته یا نه همه خارست آنجا

بر غزل حضرت خسرو علیه الرحمه

جانِ جهان برخ فگن کاکل نیم تاب را
لیلیِ شب بعقد ده نوشه آفتاب را

تنگ شکر دهان تنگ حصه غیر و بخت من
حسرت شکر لبش تلخ نمود خواب را

فصل گل ست و کنج باغ دل شده همچو لاله داغ
ساقی مست من بریز باده چون گلاب را

قطرهٔ از عرق بران مصحف روی باده رنگ
هست چنانکه بنگریم بلبله شراب را

عشق تو شعله زد بمن زان جگرم بر آتش ست
پیش سگان کوی تو افگنم این کباب را

حسرت دید یک نظر خست دل حمید تو
ز آتش شوق سوختم برفگن این نقاب را

ایضاً

پی مشتاق از چشمت سنانها
ز مژگان تیر و از ابرو کمانها

رقیب و ابر و باده باغ و ساقی
چرا ناید بدل مارا گمانها

ز درد و سوز و شوق و یاس و حسرت
ز آب دیده پیش او بیانها

ز حال زار من جانان بشفقت
بلب پیر و جوان را داستانها

ز آهِ آتشین من بر افلاک
نگر ای ماه از انجم نشانها

بباغ از سوسن و قمری و بلبل
بمدح آن گل عارض زبانها

مرا از فیض این چشم جگر بار
بدامن هر طرف صد گلستانها

حمید اندر تلاشش او نه تنها
بگردش مهر و ماه و آسمانها

بهر خدا ز چهره برافگن نقاب را / با هوش رفتگان چه ضرورت حجاب را

بیرون ز پرده پرده نشینم بشو که خلق / بر راه عید خوش بنداند سحاب را

دوش از غرور پیش لبان تو لاف زد / [illegible] آتش [illegible] را

ای محتسب برو ز خدا ترس و توبه کن / وقت شباب منع منما می شراب را

دل کرده ام کباب که از لب بده شراب / تنها نمی خورند [illegible] کباب را

گفتم که چند باشی آغوش روز وصل / گفتا [illegible] را

گفتم چرا اسیر تو دارند گلرخان / گفتا ز خار [illegible] گلاب را

گفتم شراب از لب لعلین نمی دهی / گفتا شراب [illegible] را

گفتا حمید قصه درد اختصار کن / گفتم که اختصار نشود پیچ و تاب را

به رنگ مرزا صائب [illegible]

ز من آموخته گل ندرین جامه دریدن‌ها / بصحرا آهوان آموخته از تو رمیدن‌ها

به پیش قد زیبای تو استد ساکن از حیرت / فرامش میکند سرو سهی گویا چمیدن‌ها

ز تیغ ابروی عاشق کشته آموخته ای قاتل / زبان شیر از نخچیر بسمل خون چشیدن‌ها

مگر آداب مقتل را نمی دانی تو ای بسمل / بیاموز از دل بریان من طرز طپیدن‌ها

ترا ای ابر باران گفتگو از گریه بیکار است / به پیش چشم خونبارم مزن لاف از چکیدن‌ها

تو اے خارِ مغیلان دم مزن از بخیہ کاریہا	سبق گیر از سرِ مژگان یارم از خلیدنہا
مرو اے رشکِ گل باغ و مرنجان باغبان را دل	بہ پیشِ رنگِ رویت رنگِ گل گیرد پریدنہا

حمید از خوبیِ حسنش چہ می پرسی یکے بشنو
بود از ذرّہ تا خورشید تابان محوِ دیدنہا

گرچہ راند از جنابش غمزۂ بدخو مرا	می کشد از دستِ رحمت جانبش گیسو مرا
از ہجومِ فکر در ہجرِ تو کافی می بود	از برائے غرق گشتن کاسۂ زانو مرا
گرچہ در محرابِ بیت اللہ میخوانم نماز	لیک در دل جا گزین آن گوشۂ ابرو مرا
گردِ دل ہر لحظہ گردم زانکہ در دل جائے تست	مرکزِ پرکار گردد نقطۂ پہلو مرا
در دلِ ظلمات باشم یا بزیرِ آفتاب	جلوۂ نورِ تو آید در نظر ہر سو مرا
مومنم ترسانم از تلبیسِ آن خالِ لبش	کفر آموزد مدام آن بچۂ ہندو مرا
شہد و نیش و گنج و مار و خار و گل یکجا بوند	ترش روئی وعدہ باشد خندۂ گلرو مرا

ہمچو مرغِ نیم بسمل می طپم ہر شب حمید
در فراق از سوزشِ دل ہم نشد قابو مرا

ردیف (ب)

باشم ز آبِ دیدۂ خود سر بسر در آب	چشمم بشوقِ دید مگر نیلوفر در آب
بالا گرفت سرو بہ پشتیِ جوئبار	از اشکِ انفعال مگر تا کمر در آب

دریا گریستیم و زبارے سبک شدیم — باشمع بسطح آب تو گوئی کہ پر در آب

آید بجوش آب و تمامی ہوا شود — باگرمی درون خود آئیم اگر در آب

دریاے خون روان ست ز چشم و مردمک — یک آتشین لب است کہ شام و سحر در آب

از قطرہ ہاے اشک مرا جامہ پاک سوخت — از سنگ می جہد شرر اینجا شرر در آب

استادہ مہوشے لب دریا نگر حمید
خورشید بر کنار و مقابل قمر در آب

خیال یار من مہمان ست امشب — مہیا درد را سامان ست امشب

زیاد چشم فتان تو در دل — ہزاران ناوک و پیکان ست امشب

ز رنج و درد ہجران جان برآمد — بت ما را سر پیمان ست امشب

اجل را بر سر بالین مقام است — مسیحا طالب درمان ست امشب

حمید خستہ را از اشک خونین
ہزاران داغ در دامان ست امشب

ہست سامانے مہیا بہر مہمان حبیب — کوزہ ہاے قند لب سیب زنخدان حبیب

آہوان در آتش حسرت بصحرا سوختند — از نگاہ مست و بیمار غزالان حبیب

از براے صید دلہا دام خوش کردہ اند — کاکل و گیسوے مشکین زلف پیچان حبیب

سرو بالا لالہ رخسار و جنبش نسترن — بہر ما سرسبز و شاداب ست بستان حبیب

از ہزار تارے کہ عشاق را باشد لباس — شد چراغ خانہ ما روے تابان حبیب

از برائے غنچۂ پژمردۂ دلہا حمید
از نسیم صبح بہتر باد دامانِ حبیب

دی دل و جان برد از من رنگ رخسارِ حبیب
بیدل و بیجان بماند زنده چون یارِ حبیب

سحر و جادوے نگاہ چشم میخوارِ حبیب
مست و بیخود میکند ہر لحظہ بیمارِ حبیب

در دلِ سنبل چو دود از آتش حسرت فتاد
بیجیادر پیچ از گیسوے خمدارِ حبیب

ہم ز تاثیرِ محبت ہم ز فیضِ پیرِ ما
شد حمیدِ بینوا در راہ دوچارِ حبیب

یکبار جلوہ دادی و کردی بر رخ نقاب
دلہا بخون فشردی و کردی جہان خراب

در جلوہ گہ دو آتش رویش چو آفتاب
عشاق نیز شدند ز دلہاے خود کباب

عکس رخش بآئینہ دل شد آشکار
وسعش نگر گرفت باغوش آفتاب

از شرم قطرہ ہاے عرق بر جبین یار
شبنم نگر کہ این ہمہ گشتہ است آب آب

دل را ثبات نیست چو از عشق دہی است
بر روے آب گشت بنا خانۂ حباب

نزدیک عاشقان رخ محبوب مصحف است
زاہد بگیر و خوان ورقے چند زین کتاب

در سینۂ حمید بدست جفاے چرخ
دل نیست شیشہ ایست کہ پُر شد ز خون ناب

راست گویم ہر کرا شد عادت و خوے شراب
در مشامش خوشتر از مشک است خوشبوے شراب

گفتہ نا ید لذت مے زاہدا از من مپرس
فرحت افزا روح پرور می بود بوسے شراب

میکشم از لبس حریفیم بر سبو قانع نیم	ساقیا تا من روان کن از کرم جوی شراب
از شراب عشق تو داریم جانان گفتگو	در مشامم بد تر از سیر است بدبوی شراب
مردمک ساغر بود چشمت سبوی باده ریز	آب می گردد ز شرم ار بنگری سوی شراب

باده نوشی مینماید صد عجائب اے حمید
مستی مستان فزاید دیدن روی شراب

بهر دفع سوزش دل خلق را قند و گلاب	عاشقان را می بود در جام دل احمر شراب
روی او با زلف مشکین صاف نتوان دید از آنکه	نیمه در ظلمت شب نیمه در آفتاب
جلوه گاهش در کنار مردم چشم من است	در سویدای دلم آرام گاه و جای خواب
موج دریا زلف سنبل آب گرداب آه من	بیچها در پیچ جانان زلف را چندان اضطراب
شیرهٔ انگور شیرین شربتی از نیشکر	از لب شیرینش لیکن تلخ میباشد جواب
بلبلان را از گلستان باغبان کی مانع است	عاشقان را راه می باشد بجنت بے حساب

شد حمید خسته ات را در فراقت حال بد
چشم گریان سینه بریان دل طپان جانش خراب

ردیف (پ)

دو تا گیسوی دلبر راست و چپ	پئے عاشق دو اژدر راست و چپ
بقصد خون یک عاشق در آورد	صف مژگان دو لشکر راست و چپ

بهنگام تکلم گلعذاران | چه انبار ند شکر راست و چپ
بهجر انش مرا از چشمهٔ چشم | دو جوے اشک در بر راست و چپ
مرا قلب و جگر از جور بدخو | بحال زار و ابتر راست و چپ

حمید آشام از چشمان ساقی
پر از باده دو ساغر راست و چپ

ردیف (ت)

اے آتش حسن تو بجانم شرر انداخت | اُمید وصال تو بکامم شکر انداخت
از گریهٔ من گر دل سنگین تو شد نرم | دانم که مرا اشک بدامن گهر انداخت
از خون جگر نامه نوشتیم بسویش | صد حیف که در راهگذر نامه بر انداخت
مارا چه اگر فصل گل آمد به گلستان | مرغ ہوس من بقفس بال و پر انداخت
رنگے ست بگلہاے چمن از رخ دلبر | زر دست ہر آن گل که برادیک نظر انداخت

دانیم حمید آه رساے تو چها کرد
دودیست که آهِ تو درون قمر انداخت

بر غزل حقیر شاہجہانپوری

ہر که بدل جلوهٔ از رخ جانان گرفت | طرفه ببیں قطره بحر چه پنهان گرفت

چشم که براد کشاد دیده دگر بند شد   غنچهٔ بسته ایست کو همه بستان گرفت

دوش چو آن جان جان بر سر خاکم رسید   حسرت دیدار خاست گوشهٔ دامان گرفت

هر چه ز دستت رسد هست بجانم عزیز   زخم جگر از دهن خنجر بران گرفت

زخم جگر درد دل آه و فغان کوه غم   عاشق بیچاره ات این همه بر جان گرفت

صحبت اهل کرم منزلت افزا بود   شکل گهر از صدف قطرهٔ نیسان گرفت

وای بر آنکس حمید رفت بباطل ز حق   صورت انسان اگر خصلت شیطان گرفت

امشب دل من باده ز خمار دگر داشت   یک نشه سر از دیدهٔ سرشار دگر داشت

زنار برهمن شده از رشته و ما را   دوش از سر گیسوی تو زنار دگر داشت

گلهای چمن برد دل از دست عنادل   دین بلبل شیدای تو گلزار دگر داشت

قیس از پی لیلی شده در کوه و بیابان   از عشق تو مجنون تو کهسار دگر داشت

خلقی ست ثنا خوان تو ای خسرو خوبان   این خامهٔ مداح تو منقار دگر داشت

در حسن خرام ارچه بود کبک مسلم   دلدار اگر شوخی رفتار دگر داشت

تشخیص مرض هیچ طبیبم نتوان کرد   لا ریب که بیمار تو آزار دگر داشت

او در پی قتل من و من سر بکف از شوق   من کار دگر داشتم آن کار دگر داشت

بخرید زلیخا مه کنعان به تمنا   یوسف که ستائیم خریدار دگر داشت

خون بخت حمید تو ز خونابهٔ دل ریش   امشب نگر از دیده که خونبار دگر داشت

بر غزل خسرو علیہ الرحمتہ

دل من رفت و بدام خم گیسوے کسے ست
رشک می آیدم از آنکہ بہ پہلوے کسے ست

حاجت مسند و بالین نبود عاشق را
جاے خواب من دیوانہ سر کوے کسے ست

بخت بیدار گران خواب بخسپید تا حشر
ہر کسے کش تہ سر تکیہ ز زانوے کسے ست

مستی آہوازان نافہ مشک زلف ست
رقص طاؤس ازان جاذبہ آہوے کسے ست

زاہدان راست بمحراب حرم شغل نماز
سجدۂ من بدر مسجد ابروے کسے ست

دل پریشان جگرم سوختہ چشمم خونین
این چنین حال بدم از رخ نکوے کسے ست

بادہ خواری نبود عادت عشاق حمید
سرخی چشم و خمار سرم از بوے کسے ست

ایضاً

صنم با قامت رعنا زما خاست
بعالم فتنۂ نو جا بجا خاست

مرنج اے دل زبد عہدی خوبان
کجا بوے وفا از بیوفا خاست

چہ سوداے بند گو از گفت و گویت
کجا نا آشنائی ز آشنا خاست

نہ دانی جان جان در درد ہجران
چہا بے تو بجان مبتلا خاست

جگر بریان دل عالم بر آتش
ندانی چہ آتش از حنا خاست

دمید از خاک من نرگس بشوقش — ز نقش پاے رنگینش حنا خاست

حمید آسان نه شد نظارهٔ او
ز چشم سرمه ساے او بلا خاست

از رقیبان هم نپرسی حالت بیمار چیست — گاه اندیشیدهٔ جانان ترا اقرار چیست

دانهٔ سحر ست خالش یا شب ظلمات کفر — نیک بنگر مومن و فرما که بر رخسار چیست

مبتلاے دام کاکل بستهٔ فتراک زلف — از برهمن پرسد آخر سود از زنار چیست

خاستی از بزم و جان عاشقان را خستهٔ — گل چو رفت از صحن گلشن باز در گلزار چیست

برگ و سازِ عقل و هوش از آتشِ عشق تو سوخت — بیش مست بادهٔ چشمان تو هشیار چیست

شغل هر کارے که گیری میبود آسان تر — خون عاشق ریختن خونریز را دشوار چیست

عشق جان بر بود تن خاک ست و او بر دو تن باد — طرفه اکنون پرسد از من گو ترا آزار چیست

لطف و شفقت صد عنایت مهر و الفت بر عدو
از حمید بیکس و درمانده این پیکار چیست

آفتِ جان بند زندان زلف عنبر بوے دوست — هم کشاد کار ما از پیچهاے موے دوست

بر مزار ما چراغے گر نباشد گو مباش — دیدهٔ ما نور دارد از جمال روے دوست

حاجتِ گلهاے رنگین سبزه زار و لاله زار — کے بود او را که باشد در خیال روے دوست

عاشقانرا خانه پرسی خانهٔ عاشق کجا — گاه بر در گاه در بر گه بود در کوے دوست

حاجتِ شکر حمیدِ ما ندارد نے گلاب — گر میسر آیدش که خندهٔ لب بوے دوست

از لباسِ معصیت انسان عریان بهتر ست
پیشِ یوسف از وصالِ یار زندان بهتر ست

دل ز وحشت تا نه آواره شود بر روے خلق
در خمِ گیسوے جانان پا بجولان بهتر ست

لاجرم سعیِ طبیب آخر نباشد سودمند
بر دلِ عشّاق داغ از بهرِ درمان بهتر ست

کے مقابل میشود سنبل بزلفِ یارِ ما
از هزاران چشمِ آهو چشمِ جانان بهتر ست

تا نگاهِ بد نه افتد بر جمالِ روے یار
چشمِ نرگس سر بسر در باغ حیران بهتر ست

لطفِ صحبت کے شود حاصل ز ناجنسان حمید
در نگاهِ ما به خلد از حور جانان بهتر ست

غماز در ارباب تو جز بادِ صبا نیست
حقا که چنین لائقِ صحبت صنما نیست

روزے نشود هیچ بمن از تو جفا نیست
شب نیست ز من بهرِ تو صد بار دعا نیست

شوخی و شرارت بمنِ خسته نزیبد
در کارِ عزیزان صنما به ز حیا نیست

ایمن منشین یارِ جفا کار که روزے
بینی که مرا نیست دعاے که رسا نیست

درد و غمِ هجرانِ تو جانم بدر آورد
تقصیرِ قضا بود و شکایت ز شما نیست

از خال و خط و زلف شفاعت طلبیدم
گفتند چه سازیم که منظورِ خدا نیست

راضی بقضا هست حمید تو و لیکن
تدبیر چه سازد که به تقدیرِ قضا نیست

ما را بسرِ منزلِ جانان گذرے نیست
صد آه که در آه غریبان اثرے نیست

سودا اے تو در هر سر و شوقِ تو بهر دل
بیرون ز خمِ زلفِ تو جانان بشرے نیست

صد حیف که حال دل عشاق ندانی — دردا که ازین درد شمار اخبرے نیست
کشتی و پشیمان نشوی یار که دانی — از تو بکه نالم که چنین دادگرے نیست

بردی ز حمید آنچه متاع دل و دین داشت
جان نیز فدائے تو که دیگر نذرے نیست

شوخی و چابکی و ناز بیار افتاد است — دل من با غم و اندوه دوچار افتاد است
چون صبا از گره زلف صنم دام نهاد — به تمنا دل من رفته شکار افتاد است
آنچه بر چرخ درخشید بشب برق نبود — بفلک ز آه درونم که شرار افتاد است
دلنشین گشت خیال تو به ایام بهار — ابر نیسان به صدف ابر بهار افتاد است
چون به گلگشت گلم رفت بسا گلها ریخت — چه عجب باد خزان باد بهار افتاد است
امشب آن ماه لقا نزد من آسوده نشست — بار از نخل تمنا به کنار افتاد است
دوش چون جلوه کنان در چمن آن یار رسید — گل و بلبل همه در باغ نگار افتاد است
شرح از ضعف و سراسیمگی خود چه کنم — تن من بین که بکویت چو غبار افتاد است
چه بر آید ز من ارباب طریقت مددے — کار ما با فلک عربده کار افتاد است
سر من کرد بدار و بزمینش انداخت — طرفه اش بین ز سر نخل چو بار افتاد است

غمزهٔ کردی سوئے خسته و رنجور حمید
عجب اینست بدل زخم هزار افتاد است

عاشقان را نه فقط زلف پریشانش بلاست — چشم جادوش بلا جنبش مژگانش بلاست

عاشق زار ترا اے تو بہ صحن گلشن
گل بلا غنچہ بلا سنبل در یانش بلاست

عیش معشوق منغص بود از نالہ و آہ
جمع عشاق بلا شورش مستانش بلاست

محو حسن تو بخواہد کہ شود چشم تمام
سر بلا سینہ بلا و تن عریانش بلاست

کاکل دلبر ما دام بود یوسف را
نگہ شوخ بلا چاہ زنخدانش بلاست

تا حمید تو شدہ بادیہ پیمائے جنون
دور دامانش بلا جیب و گریبانش بلاست

پنجہ ہائے شانہ را در زلف پیچان کردنی ست
بوئے مشک نافہ را یکسر پریشان کردنی ست

اے رقیب روسیہ یک لحظہ از ما دور شو
عرض حال دل مرا با یار پنہان کردنی ست

در شب مہ پردہ را از روئے تابان بر فگن
داغ اندر سینۂ ماہ درخشان کردنی ست

یک نظر انداز بر روئے چمن فصل بہار
چشم نرگس سربسر در باغ حیران کردنی ست

قطرۂ از رنگ آن لبہائے رنگین بر فشان
چشمۂ خون در دل لعل بدخشان کردنی ست

گہ بہ سیر باغ آئی یا قد رعنائے خویش
قامت شمشاد را سرو چراغان کردنی ست

بہر صید امروز پا در عرصۂ صحرا گذار
قید زنجیر بلا وحشی غزالان کردنی ست

بہر تیمار دلم آمد مہ من از کرم
وقت آن آمد کہ ما را جان قربان کردنی ست

تیغ ابرو تیر مژگان جادوئے چشم سیاہ
بہر قتل عاشقان صد گونہ سامان کردنی ست

وحشت دل سر بصحرا دادہ آخر مرا
چاکہائے سینہ را وقف مغیلان کردنی ست

عرض کن باد صبا در درگہ شاہ عرب
گاہ یاد از حال زار دور دستان کردنی ست

چندمی باشی به هندستان حمید دلفگار
مسکن خود در دیار شاه خوبان کردنی ست

تلخی نا کامی دیروز امشب میخوش ست
زانکه در پهلوی من بنشسته دلبر مهوش ست

قطرهای از عرق بر روی لعلت دلکش ست
آتش اندر آب آمد آب اندر آتش ست

بنده گر فرمان نه بردارد کنند از خویش دور
سرو را بین کرده اند آزاد زانکه سرکش ست

آهوان مستند اکثر جمله طاؤسان برقص
خیمه زن امروز در صحرا که امی میکش ست

از مروت وعدهٔ وصل ار چه کردست از حمید
بهر ایفایش مگر دلدار در پیچ و ششش ست

ردیف (ث)

یار گر آگه نباشد آه و زاری ها عبث
در شب فرقت چو بسمل بیقراری ها عبث

چون اجل شد باعث وصلش مکن فکر علاج
عاشق دل خسته را تیمار داری ها عبث

ناصحا از پندهای خود مرا معذور دار
منزل عشق است اینجا پخته کاری ها عبث

کار گر آسان همی خواهی توکل کن حمید
از چنین یاران دنیا چشم یاری ها عبث

ردیف (ج)

آفت سحر سیه دیدهٔ او را چه علاج
فتنهٔ قامت دلدار نکو را چه علاج

از طلبگاری و اُمید وفایم چه شود — عادت جور و جفا زشتی خو را چه علاج
ما نخواهیم که بدنامِ زمانه گردیم — اشک خون را چه کنم زردی رو را چه علاج
از پریشانی و رسوائی دل خود تنگ ام — تا بشِ زلف صنم پیچش مو را چه علاج
از هجوم غم و اندوه دلم پُر خون شد — سرخی لعل لب و روے نکو را چه علاج
گرچه از مستی و رندی خودم ننگ آید — گردش جام مے و فیض سبو را چه علاج

یار ما جور و ستم گرچه نخواهد به حمید
شومی بختم و اصرار عدو را چه علاج

با خطِ سبز تست به ریحان چه احتیاج — پیش لبت ز لعل بدخشان چه احتیاج
با آفتاب روے تو ما را شب وصال — از شمع ماهتاب درخشان چه احتیاج
گشت ست جاے من به درِ شاهِ دوسرا — دیگر مرا ز درگه سلطان چه احتیاج
باشد عزیزِ مصر دلم شاهدِ عرب — ما را بحسن یوسف کنعان چه احتیاج
ما جلوهٔ کسے بجمالِ تو بنگریم — ما را بگو بموسیٰ عمران چه احتیاج
وقت سفر بسوے عدم بهرِ زاد راه — ما را غمت بس ست بسامان چه احتیاج
آنکس که محوِ دیدِ رُخِ یار هر دم ست — او را دگر ز مذهب و ایمان چه احتیاج
در فرقت تو سیل سرشکم ز سر گذشت — دارد غریق بحر ز باران چه احتیاج
باشد ز چشمِ مست تو جامِ جمم بکف — دیگر ز جام بادهٔ رخشان چه احتیاج
آن دل که گشت بستهٔ فتراک کاکلت — دارد دگر ز سنبل پیچان چه احتیاج

جانانِ من ز تیر نگاه تو در دلم | از درد لذتی ست بدرمان چه احتیاج

در سینهٔ حمید سنانِ تو از مژه
با ابروت ز خنجرِ بُرّان چه احتیاج

ردیف (ج)

نالهٔ ام بی سود گر حاصل نه گردد کار هیچ | چون دل دلبر نه سوزد آه آتشبار هیچ
جبهه سائی بر درش کردن کمال بندگی ست | قشقهای صندل و صد رشتهٔ زُنّار هیچ
جای دلبر در جگر کن از رهِ چشمان خویش | زاهدا بی درد دل این جبه و دستار هیچ
چون قناعت پیشه گردیدیم مارا در نظر | جاه و مکنت هیچ باشد هستی زردار هیچ
از غلط چون دست بردم شش ز دم گردید شل | پیشِ زهرِ زلف پیچانست زهرِ مار هیچ
خندهٔ گل یکدم و فصل بهاران چند روز | نغمه سنجی های بلبل بر سر گلزار هیچ
برگ و ساز یک جهان نقشی بود بر روی آب | مهر و ماه و مشتری هم گنبد دوّار هیچ
شعر گفتن خوب باشد سهل گفتن خوبتر | همنشینم گر نه فهمد خوبی اشعار هیچ
حاصلم از شعر گفتن می بود احیاء فن | ورنه ذوقِ شاعری در عهد ناهنجار هیچ

چون حمید با صفا شو بر توکل کار بند
گردش ایام و جورِ چرخ را پندار هیچ

ردیف ا ح

بلبلان را شدہ از نرگس سرشار قدح
حصہ من شدہ از دیدہ آن یار قدح

گیرد آن شوخ بدست ار سر گلزار قدح
بشکنند گل زخجالت بسر خار قدح

بادہ خواران ہمہ مشغول بخمہاے شراب
گیرم از چاہ زنخدان تو دلدار قدح

دور ساغر بجنان حصہ زاہد باشد
ما بگیریم بآن سایہ دیوار قدح

عذر ترد امنیم گوش کن از من واعظ
دخت رز زرخیت باین جُبہ و دستار قدح

ترک ساغر نکند بادہ کشئے مدت عمر
لالہ در دست بگیر دلبر د ار قدح

حال زار من بیمار چہ پرسی ز حمید
در فراقت کنم از دیدہ خونبار قدح

دست بردارم ز ہستی در فنا یابم فلاح
گر بقتل عاشقان ایجان ہمی بینی صلاح

زیستم بر بوے تو میرم بشوق روے تو
در بقا و در فنا باشد مرا یکسان فلاح

یمن و برکت شد ز فیض زلف تو قبہاے قدر
مقتبس باشد بہ عید از نور رخسارت صباح

جا کنی اندر دلم مانند گوہر در صدف
خانہ خود را شکستن کے بود جانان مباح

یوسف کنعان خلاصے یافت از چاہے حمید
لیکن از چاہ زنخدانش نمی یابم نجاح

ردیف (خ)

شوم با یار چون دیوانہ گستاخ
نہم لب بر لب جانانہ گستاخ

ز جوش شوق مردن پیش دلبر
فتد بر شمعہا پروانہ گستاخ

لب خود بر لب دلبر بمالد
عجب شد جام در میخانہ گستاخ

بہ پیش حضرت پیر مغان ہم
رود دستم سوے پیمانہ گستاخ

اگر او بر سر خاکم خرامد
بگیرم دامنش مستانہ گستاخ

بیاد آن بت رعنا نہم سر
بپاے این بت بتخانہ گستاخ

مکن اے نرگس شہلا اے نادان
نظر بر طلعت شاہانہ گستاخ

بود بر روے لیلاے خیالی
نگاہ قیس در ویرانہ گستاخ

مدامش چاکہا در سینہ کردند
کہ شد با زلف جانان شانہ گستاخ

ز جور او حمید ما زبانی
بگوید پیش او افسانہ گستاخ

دلا ہستی اگر دیرینہ گستاخ
بچین از روے او پشمینہ گستاخ

ز دست اندازی عاشق شب وصل
بگوید بر ملا آئینہ گستاخ

براے عرض حال این دل زار
گرفتم راہ او دوشینہ گستاخ

لبش لعل ست و دندان ہمچو گوہر
بہ یغما می برم گنجینہ گستاخ

حمید ار ارمغان گیری به پیشش
فگن دل را برون از سینه گستاخ

ردیف (دال)

بر غزل حضرت خسرو علیہ الرحمۃ

بشوق دید او رفتم دلم بر آستان گم شد
به بزمش آمدم بیدل نظر کردم که جان گم شد

بدل چون آمدی اندر من از خود گم شدم زانم
بخانه میہمان در شد مگر بین میزبان گم شد

به پیشت شمعہا بے نور اگر گردند عجب نبود
برون چون آفتاب آمد قمر بر آسمان گم شد

دل گم گشته می جستم بکویش دیدہ با من گفت
چہ جوئی یکدل اینجا صد ہزاران بیدلان گم شد

بره میرفت و میدیدم که ناگہ شد دوتا گفتم
چہ جوئی گفت میجویم دلے بود از میان گم شد

بجز گریہ نه بد کار حمید از ہجر او بارے
بجز ناگہہ پیش من آمد ز لب آہ و فغان گم شد

ایضاً

بقصد خون من دی شب بکویم نازنین آمد
کمان زہ کردہ از ابرو بکین اندر کمین آمد

فغان از چشم کافر کیش کز ہر نوک مژگانش
ہزاران رخنہا در ملّتِ مردانِ دین آمد

ستمگر نامدی بالحے پئے تیمارِ بیمارت
ببالین آمدی آندم کہ خواب واپسین آمد

من از یاد لب شیرین جانانم دست و پا بسته
که گوئی ناتوان مسکین مگس در انگبین آمد

مگر ختم نبوت اے خدا امرے ضروری بود
که او انگشتری را اینچنین زیبا نگین آمد

بهار گل بود تا پنج روز اندر چمن آرے
بشاخ گل نگر بلبل ازان اندوهگین آمد

ز قتل عاشقان قاتل ترا انکار بیکار است
که از خون شهیدانت نشان بر آستین آمد

من از درد دل ام بسمل و از غمزے بدش رسوا
بحق من نگران دل چو مار آستین آمد

بحال زار من منگر مبادا دل ترا رنجد
هر آنچه آمدم در پیش از نقش جبین آمد

قدم آهسته نه جانان بفرق من که بیمارم
بهر گامش ندائے عاشق از زیر زمین آمد

بهجرش بوده ام با غم بوصلش شادمان اکنون
بود دور فلک زینسان چنان بود چنین آمد

حمید از خانه می راند کسے کو هست نامحرم
برو ای جان برون از دل که او پرده نشین آمد

در تمام غزل یک امر یعنی انداز دلبری بیان شده است

دل از سینهٔ من چنان می برد
اجل جان که از نیم جان می برد

و یا آنکه از گلهٔ آهوان
پلنگ آهوے از میان می برد

اگر آنچنان نیست باشد چنین
تو گوئی هما استخوان می برد

مگر پارهٔ سنگ از ناف کوه
سوے بحر آب روان می برد

غلط آرے از سر زمین تند باد
کشد ذره بر آسمان می برد

مگر باشد اینک که دزد دلیر — متاعِ مکین از مکان می برد
و یا آن چنان شد که غارتگرے — زر و سیم از کاروان می برد

حمید از همه بهتر است این مثل
گل از گلستان باغبان می برد

دل چو در هجرِ پری آهنگ زاری میکند — پنجۂ مژگان من پنج آب جاری میکند
مردم چشم نگهدارد ترا در چشم خویش — باز چشم از مژه ها پرده داری میکند
دردمند عشق را گه حاجت همدرد نیست — دستگیری غم نماید درد یاری میکند
مژدهٔ بر سید در گلشن که می آئی بصبح — فرش از گلهاے تر باد بهاری میکند
گل کدام از دانش افتاد معلومم نشد — شاخِ گل سر بر زمین بنهاده زاری میکند

در شب هجر تو شغلِ طرفه دارد جاے خواب
این حمید خسته ات اختر شماری میکند

ناوکِ چشمش ز عاشق دلستانی میکند — جسم بگذارد مگر این مهربانی میکند
نکهتِ گل میربایدل ز دست عندلیب — نرگس هشیار گرچه پاسبانی میکند
شد جگر نانِ رشک آب و شوربا از خونِ دل — عاشقان را عشق بهتر میزبانی میکند
خونِ عاشق بر کف دستش بود جاے حنا — عاشقان را عشق روے زعفرانی میکند
سنبل و گل سبزۂ رخ در نظر دارد مدام — اے عجب آهوے چشمش باغبانی میکند
کے توان برداشت یک بار علاجِ درد دل — چشم بیمارش که عذرِ ناتوانی میکند

احمد فخر رسل چیزے بمن از دست جود
بندہ کمتر حمیدت مدح خوانی میکند

بر غزل حضرت خسرو علیہ الرحمۃ

چشم جادوے تو در افسونگری عیارہ شد
زان دل شیدائے من دیوانہ شد بیچارہ شد

این عجب نبود دلم گر از غمش صد پارہ شد
حیرت این باشد مگر دلہاے خوبان خارہ شد

بودہ ام در مکتب عشق تو روزے وز رخت
مصحفے برخواندہ ام زان دل مرا سیپارہ شد

از فراقت نونہال غم مرا در صحن دل
بہر طفل اشک چشم من نگر گہوارہ شد

از توجہ نور پیدا ظلمت از اعراض تست
گردش روے تو گویا گردش سیارہ شد

سوختم از سوز دل آتش زدم در آب و گل
از تب ہجر آتش مارا دل چہ آتشپارہ شد

مطمئن باش اے حمید از جستجویش باز آ
اے خوشا بخت تو دل در کوے او آوارہ شد

ایضاً

مہ من چو در دست مینا بگیرد
فلک از قمر جام صہبا بگیرد

نباشد اگر بر فلک دور بادہ
چرا کشتی مے ثریا بگیرد

ندامت کشد آہوان را بگلشن
غزال من از راہ صحرا بگیرد

چو با نرگس خویش آئی بگلشن
صبا خاستہ دستِ شہلا بگیرد

ندانی کہ مقصودِ او بوسہ باشد
حنا از لبِ خود کفِ پا بگیرد

ہر آن شد کہ بیمار جادوے چشمت
کجا دستش اے ماہ عیسیٰ بگیرد

حمید تو ز ان دم کہ جا بر درت کرد
نہ دامان عیسیٰ نہ موسیٰ بگیرد

نسیمے گر ز زلفِ او بمن دو چار میگردد
دلِ من شادمی سازد تنِ من زار میگردد

صبا گاہے اگر با کاکلِ پیچان ہمی پیچد
معنبر میشود چون طبلۂ عطار میگردد

شکایت از تو چون باشد گلہ از بختِ از دو
اگر کارے بود آسان مراد شوار میگردد

اگر آئی شبم صبح ست ورنہ صبح عیدمن
برنگِ زلفِ مشکین تو چون شب تار میگردد

ہر آنکس میشود محبوب مثلِ گل حمید آخر
چو عشق آید چرا در چشم گلرو خار میگردد

دستے بدستِ غیر بباغ آن جوان رسید
اور ا بہار آمد و مار ا خزان رسید

این طرفہ ماجراست سزاے نمید ہند
صد شکوہ ہاے جورِ بتان لامکان رسید

خامش بہ بزم بودم ولیکن بجد متش
پیغام دل ز دیدۂ گوہر فشان رسید

صیادِ ابروِ تو بناز از کمانِ خویش
تیرے عیان گذاشتہ در دل نہان رسید

از آب تیغ کرد مدار اے خاطرش
بارے اگر بقاتلِ ما میہمان رسید

دیدم حمیدِ خستہ کہ دی شب ببزم یار
با درد و آہ و نالہ و شور و فغان رسید

دور از آغوشِ من چون دوش رشکِ حور شد — من ز خود رفتم دل از من جان از دل دور شد

تنگ در آغوشِ عاشق دوش رشکِ حور شد — در نمک در چشمِ یارُ در صدف مستور شد

بهرِ قتلِ عام ساقی طرحِ دورِ ے فگند — مژده باد اے مرگ چشمِ یار من مخمور شد

از ہزاران ناوک و تیرِ نگاہِ نازِ یار — سینہ بیمار و بریان خانۂ زنبور شد

زد چو خود بانگ انا الحق از لبِ منصورِ یار — کرد خود ہر آنچہ شد بر دار چون منصور شد

دی شب از برقِ تجلی جمالِ روے یار
این حمید خستہ را دل پارہ گشتہ طور شد

بر غزل حضرت حسن دہلویؒ

آنکہ ہر ہفت چمن کرد گل روے تو بود — وان کہ بود او بگل عنبر گیسوے تو بود

وحشیان را کہ بزنجیر بلا سخت کشید — غمزۂ چشم تو ہم سلسلۂ موے تو بود

مانکہ از خلد گذشتیم دکہ از حور و قصور — از پئے روے تو بود نہ ز سر کوے تو بود

بر حمید تو کہ در روز جزا شد انعام
لطف تو بود و خداے تو رضا جوے تو بود

چون یارِ من ز کاکل مشکین حبالہ کرد — دل از پئے وصال گلویش حوالہ کرد

آن یارِ بیوفا چو بغیران اشارہ کرد — جانِ حزین ز سینۂ سوزان کنارہ کرد

ما را چو دید غمزۂ خود را اشارہ کرد — آن مثلِ تیغِ تیز دلِ من دو پارہ کرد

در مجلس حریف صراحی چو ناله کرد
از رشک ساغر دل جان رنگ ژاله کرد

گل از غرور کرد چو دعواے همسری
شبنم ز غیرتش عرق اندر پیاله کرد

دوش از ره کرم بمن خسته و حزین
اقرار وعده رامه من در کنایه کرد

دخل حریم سر کرمم نداد دست
هرچند مرغ فکرتم عرش آشیانه کرد

صد حیف غیر مورد لطفت اگر شده
تیر قضاے چشم تو جانم نشانه کرد

زاهد که بهر خلق مے خوشگوار ریخت
در عاقبت به خود در دوزخ گشاده کرد

باز آ بسوے من که غم هجر خار دار
دامان صبر جان مرا پاره پاره کرد

این زاهدان خشک به تسبیح و دلق خویش
در جستجوے حور خدارا بهانه کرد

بکشا زبان شکر بعشق آفرین حمید
اهل زمان حکایت عشقت فسانه کرد

هر که بوے ز شراب لب لعلت بوید
مست و بیخود شود و دست ز عالم شوید

گلبن هستی من خشک شد از آب سرشک
طرفه بر آتش رخسار تو ریحان روید

از وطن رخت سفر بستی و هجرت کردی
مرغک قبله نما روے تو زاندم جوید

گاه در دیر روم گه بحرم گه بکنشت
توسن شوق لقاے تو بهر سو پوید

پنبه از گوش فگن زاهد و بشنو ز حمید
ماجراے عجب از ساغر و مینا گوید

نسبت روے تو با مهر درخشان کردند
از تعجب ملک انگشت بدندان کردند

رنگ پیراہنش از خونِ شہیدان کردند
شبنم و لاله و گل را بچه سامان کردند

بلبلان را ہوسِ غنچه مبارک باشد
بہرِ عشاق ز روے تو گلستان کردند

بہرِ خونریزیِ عالم خم ابرو‌ش بس است
پس چرا تیغ چرا خنجرِ بُرّان کردند

از لب لعلِ تو تا خون نخورد از حسرت
مسکنِ لعل بدینوجه بدخشان کردند

سوے جلوت که ز خلوت تو خرامی سرِ شام
از شفق پرده بخورشیدِ درخشان کردند

یاد از زلفِ سیاہش زده شبخون بدلم
طرفه دلداریِ عاشق شبِ ہجران کردند

از تپیدن عشقِ صنم خون بدلم جوش زند
وه چه خوش راه ز فوارهٔ مژگان کردند

دوش از من شده در پہلوے غیران جاکرد
دل برشتند و مداراتِ رقیبان کردند

تا نه بیند دگرے جز تو به چشمِ عاشق
اندکے سرمهٔ از خاکِ بیابان کردند

جلوه گاهِ شه خوبان شده چشمانِ حمید
بختِ نیکش بنگر بختِ سلیمان کردند

بر غزل حقیر شاہجہانپوری

حسنِ یوسف در زلیخا شوقِ دیدار آورد
عشق از خلوت کشیده سوے بازار آورد

بر امیدِ آنکه بینی از سرِ بام عاشقت
قلب را برکف نہاده زیرِ دیوار آورد

پیشِ چشمِ مستِ نازت بادهٔ از خونِ دل
ساغر از چشمانِ آہو کرده خمار آورد

انچه مومن افگند کافر حمائل می کند
دانه چون تسبیح ریزد شکل زنار آورد

زلف مشکین بوسه بر رخسار جانان میزند
کفر را بینی که در ایمان چه اقرار آورد

دم مزن در بزم جانان در ادب کوش آحمید
طبعش از حرف شکایت رو به پیکار آورد

دل دیوانه مرا چون سر بدخو گیرد
جبین با بر و شده از محفل خود رو گیرد

آهو از عنبر گیسوے تو گر بو گیرد
نافهٔ مشک نکو را نه به پهلو گیرد

دل عاشق بت کافر نه بجا دد گیرد
تیغ ابرو بکف از قوت بازو گیرد

در شب تار بصحرا تو اگر گام زنی
مشعل از دیدهٔ خود پیش تو آهو گیرد

در وطن منزلت اهل هنر کم باشد
از غریب الوطنی قدر که لولو گیرد

مست چشم تو اگر لغزد و از پا افتد
دست انداز دو دستش سر گیسو گیرد

وقت شب آید اگر یار بگلزار حمید
عطر دانے بکف خود گل شبو گیرد

دوش ما را ز سگان در عالی کردند
بخت اسکندر و تیمور خیالی کردند

چشم جادوے ترا چشم غزالی کردند
اندران باده فشاندند و جلالی کردند

گفتگو از قمر و مه همه لاف ست و گزاف
ناخن پاے تو بردند و هلالی کردند

شیر را تا که بپاے تو نهد روے نیاز
از نیستان بگرفتند و به قالی کردند

کام من ده صنما از تو چه خواهیم مپرس
سوے من بین که مرا رو سوالی کردند

حرف انکار تو بشکست مرا ساغرِ دل | اندرون سینۂ من ظرفِ سفالی کردند
شب ہجران تو چون سلسلۂ زلف دراز | حیف کوتاہ چہ شبہاے وصالی کردند
شوق ما پردہ کشد عصمت تو پردہ نہد | صورت وصل ترا شکل محالی کردند
عاشقان منتِ سلطان پےِ گوہر نکشند | قطرۂ خوے تو چیدند و لآلی کردند
تا ز دیوان من از شوق سرایند غزل | قدسیان را ہمگی صوتِ بلالی کردند
میشود در سخنم جودت صائب پنہان | طبعِ عالیِ مرا طبع زلالی کردند

بادہ خواران ہمہ خوردند بجز دُرد حمید
ساغر و شیشہ صراحی ہمہ خالی کردند

بر غزل حقیر شاہجہانپوری

دیدۂ من سرشک ریخت پردہ کشاے راز شد | فتنہ کشا دد ر بخلق چشم تو نیم باز شد
شاہ کہ بندہ پرورد از صلہ بے نیاز شد | بندہ چو بندگی کند از ہمہ سرفراز شد
والہ چشم مست را طرز عبادت ست نو | صبح و مسا دو جام زد گشت وضو نماز شد
در رہ عشق ریخ خیز گام زدیم سوے یار | لیک بہ نیم رہ رقیب ماند و چو سگ دراز شد
صد دل عاشقان زار گیر دو پرورد برحم | زلفِ سیاہ یار را عمر ازان دراز شد
معرفت حقیقتش پردہ فگند پیش عقل | بہر ضعیف و ناتوان سخت رہ مجاز شد

بادہ بنوش اے حمید فکر جہان بادو سپار | شاہ براے بندگان حامی و چارہ ساز شد

ندانی که چشمت چها می کند — ستم بر دلِ بینوا می کند
ز دنبالهٔ چشم بیمار خود — دلِ مبتلا را دوا می کند
بریحانِ رُخ سنبل از زلفِ او — ستمگر بلا در بلا می کند
لبش باشد ار جوی آبحیات — بعشاق کارِ قضا می کند
نباشد اثر تا که در آهِ من — شب و روز دلبر دعا می کند
چونکه گریست حالِ دلم لاعلاج — مسیحا دعای شفا می کند
خدنگی که از قوس ابرو زند — رسد بر هدف کی خطا می کند
کشد سرمه در چشمِ بیمارِ خود — برای شفا خود دوا می کند
ترحم بعاجز نباشد عجب — نظر شاه سوی گدا می کند

حمیدِ تو مثلِ گدا بر درت
سوالی بنام خدا می کند

صنم باقامتِ رعنا چمیدن آرزو دارد — قدِ سروِ سهی پیشش خمیدن آرزو دارد
بیا در باغ بلبل جلوه دیدن آرزو دارد — کشا لب گوشِ گل حرفی شنیدن آرزو دارد
غزال از دیده ات شوخی خریدن آرزو دارد — مشامم نافهٔ اش بویت شنیدن آرزو دارد
مگر خارِ مژه با غنچهٔ دل راز میدارد — که هردم تا دلِ عاشق رسیدن آرزو دارد
عجب گردِ رُخِ خوبت بروید سبزهٔ دلکش — غزالِ دیدهٔ مستت چریدن آرزو دارد
مرا با این دلِ وحشی چه جمعیت بدست آید — که هر ساعت ز آغوشم رمیدن آرزو دارد

دلا در مذہب عاشق دل آزاری روا نبود
برون از خلوت آئی ماہ پیکر صبحدم گاہے

زبان خنجرش خون تپیدن آرزو دارد
کہ روئیت دیدۂ خورشید دیدن آرزو دارد

حمید از آتش آہ رسائے من شگفت آید
کہ با برق نگاہ او دویدن آرزو دارد

یار من رخ در خم گیسو نمود
در فراق چشم مستت اشک من
بہر رخسارت سحر آموز خال
کرد بدخو عالمے زیر و زبر
روے خوبت ہیچو خورشید و دلم

صبحدم شب از تہ پہلو نمود
ہر کجا بچکید نرگس رو نمود
کفر مومن را نگر ہندو نمود
جنبشے گر از خم ابرو نمود
چون گل خورشید سویت رو نمود

میخورد تیر از سر زلفش حمید
عنبر بویش مگر دارد نمود

ایکہ بہجرت مرا چشم تر و روے زرد
من بسر کوے تو رو بہ بیابان ہمہ
از لب شیرین چکان در دہنم شربتے
بود بہم راہیم قیس بدشت جنون

حال خرابم نگر بیخبر از کیف درد
در صف دیوانگان بودہ ام ہشیار مرد
تشنہ لبم جاے آب میشودم آہ سرد
قیس گذشت و مرا حیف کہ بگذاشت فرد

دور صبایم نکرد از سر کویش حمید
از بدن خاکیم گرچہ بر آورد گرد

بر غزل خسرو علیہ الرحمۃ

چشم تو زخم زخم بعاشق درون دہد
از دیدہ قطرہ قطرہ ازان خون برون دہد

خمہائے بادہ از پئے اغیار پر کند
ساقی مرا بدست کہ جام نگون دہد

از بہر رنگ دست چہ خون حنا کنی
برکف دلم گذار کہ یک جوئے خون دہد

باشد بہ نسیہ بیع بہ بازار او مدام
فردست وصل لیک دل عاشق کنون دہد

بنید حمید جلوۂ رویت بسر خوشی
گویا زمام عقل بدستم جنون دہد

بلبل بیا کہ نرگس ہشیار خفتہ اند
گلہائے تر بہ سبزۂ گلزار خفتہ اند

از بوئے دلفریب گل تازہ غنچہا
مستند و بے خبر بہ سر خار خفتہ اند

من ہم بقصد بوسۂ سیم جبین ولیک
چشمان او برہ پئے آزار خفتہ اند

آیا صف مژہ بود این گرد چشم یار
یا بادہ خوار بر در خمار خفتہ اند

تا از غلط بچشم نہد گام در خرام
عشاق بر سر رہ دلدار خفتہ اند

تا ناگہان کند نظرے سوئے بیدلان
عشاق زیر روزن دیوار خفتہ اند

باز ہست اے حمید در فتنہ ہمچنان
چشمان یار بین کہ چہ مکار خفتہ اند

بر غزل خسرو علیہ الرحمة

بیا ساقیا جام گلنار گردد
که تا چشم از خواب بیدار گردد

پئے بوسہ بر نقطۂ خطِ عارض
بگردِ رخت دل چو پرکار گردد

ز ہجرت پئے زینتِ جیب و دامن
مرا گوہر اشک انبار گردد

اگر گل رُبائی ز گلزار بلبل
بیا نرم نرگس نہ ہشیار گردد

جفا کم کنی ورنہ از ناوک آہ
مگر دیدۂ چرخ خونبار گردد

چہ گویم ز حالِ بدِ خویش پیشش
اگر دم کشم یار بیزار گردد

کجا جان بری اے حمید از خمستان
اگر چشم آن ماہ مے خوار گردد

ایضاً

غنچہ دمید و گل شگفت باغ باآب و تاب شد
از پئے بلبلان مگر این ہمہ یک عذاب شد

دستِ صبا دراز شد روئے تو بے نقاب شد
خار بچشم گل شکست غنچہ درون حجاب شد

اینکہ رود ز چشم تر از غم ہجر اشک نیست
دل شدہ خون و بعد ازان خون من آب شد

چند ز دیدہ خون دہم چند ز درد دل طپم
چند بسوزم از درون وائے جگر کباب شد

قبل شباب دیدہ ام ماہ رخت بسے مگر
خیرہ بود نظر مرا تا مہت آفتاب شد

دی کہ سوئے حمید خود مست سوار آمدی
جان ز دل فگار او جست و ہمرکاب شد

بر غزل خسرو علیہ الرحمۃ

امروز غمگسار دل من صبا نشد
از بوے زلف یار بزخمم دوا نشد

بوسیدمے دمے کف پا از لبان چشم
اے واے دیدۂ من مسکین حنا نشد

دیریست دور ماندہ ام از کوے آن نگار
در چشم من ز خاک درش توتیا نشد

او طالب ہلاکِ من و من رضا پرست
شکرِ خدا کہ تیر نگاہش خطا نشد

اے پند گو دمے ز نصیحت زبان ببند
بیچارہ ام کہ دولتِ صبرم عطا نشد

تا چند بے نیازیِ آن بت کہ از حمید
روزے نشد نماز بہ پیشش ادا نشد

شنیدم بہرِ تیمارِ دلم آن یار می آید
عجب باشد کہ خونخوار ست چون غمخوار می آید

مگر داند کہ جانِ من باستقبال خواہد رفت
نہ آید بہرِ تیمارم پئے آزار می آید

نمی خواہد کہ دستے عاشق از شوخی برد سویش
خرامد نرم نرم از حیلہ چون بیمار می آید

ولیکن از محبت خم کنم دستے بہ پہلویش
کہ آید ہمچو بیمار ارچہ او مکار می آید

مقامش چشمِ من باشد کنم خالی ز نامحرم
بخیز اے مردمِ چشمم بتِ عیار می آید

اشارت می نماید جانبم انگشت مژگانش
پیامِ مرگِ من از ابروِ خمدار می آید

بردشوقم بسوے آبِ حیوان لبِ شیرین
ولے در راہِ من ریحان خطِ چون خار می آید

سوال وصل چون کردم بشوخی گفت شوخ من
حمید آسان بود پیمان وفا دشوار می آید

صنم را بر سرِ اسواق کردند — پئے عاشق بلا ارزاق کردند
ز دودِ آتشِ رخسارِ جانان — سویدا اے دل عشاق کردند
برائے شہرتِ نامِ نکوئیش — ہراید نام در آفاق کردند
پئے تردیدِ زہرِ مارِ زلفت — لبِ نوشینِ ترا تریاق کردند
نسوزد چون جہان گر شد دلش تنگ — کہ آہِ عاشقان چقماق کردند
کنی جانِ مرا چون کوہکن تلخ — غلط شیرین ترا اطلاق کردند

حمید از دستِ نازِ او چہ حسرت
بقتلِ عاشقش مشتاق کردند

ردیف (ذ)

بہرِ ارسال بآن رشکِ گلستان کاغذ — از گل آورد چمن بلبلِ نالان کاغذ
خبر از بیکسی و حالِ تباہم نگرفت — گرچہ صد بار نوشتیم بہ جانان کاغذ
سازم از اشک مداد و کنم از دیدہ دوات — مژہ ام خامہ بود گوشۂ دامان کاغذ
بہرِ دیوانۂ تو رسمِ کتابت دگر است — خامہ انگشت بود ریگِ بیابان کاغذ
حرفِ مقصود نوشتیم بہ یارِ بدخو — زان سبب در کفِ او آمدہ لرزان کاغذ

از گلِ روئے تو تصویر کشد طرفہ حمید
قلم از خار کند سینۂ عریان کاغذ

ردیف (ر)

دورم ز جانان بے بال و بے پر | از ہجر دارم در سینہ نشتر

گشتم سراسر شوق و تمنّا | او عشوہ و ناز از پاست تا سر

ہر لحظہ باشی در دیدۂ من | بارے نہ آئی یک لحظہ در بر

آیم بکویت ہر روز و ہر شب | گاہے نگاہے بر من ستمگر

پیشِ قدت لاف میزد ولیکن | سرو سہی ہم نامد برابر

دُزدیکہ پنہان دل بُرد از من | این ترک چشمان دانند بہتر

حالِ خراب عاشق خدارا | اے یار بنگر اے یار بنگر

مُردم ولیکن رفتم نہ تنہا | در دیدہ صورت در سینہ دلبر

دریا روان شد از خون دیدہ | این جور تا کے بر من ستمگر

مالیدہ باشی شاید دستے [illegible] | پاے [illegible] گشت ست دلبر

مالیدہ باشد بیشک دل من | بوے دل آید از دست دلبر

دائم حمید بے خانمان را
کو را نہ بودہ در خلق یاور

بتان را میشود خانہ بہ گلزار | جنون بنود مارا راہ کہسار

علاج دردمند عشق دشوار | مسیحا خود مریض چشم بیمار

خریدارست یوسف را زلیخا — همه ما را بود یوسف خریدار
محبت رنگ همرنگی ببخشاند — مرا بتخاله در دل از لب یار
بچشم بلبلان باشد مقامش — اگر از دست گلها میرسد خار
ز هر سو دست اندازی خوبان — مرا یک دل بود چون نقطه پرکار
بدل بردن نگاه او چه پرسی — تو گوئی برق آمد مست رقصان

بهر تار نفس یاد پری رو
حمید مانی دارد دگر کار

ردیف (ز)

وضو ز اشک نمایند عاشقان جانباز — ادا کنند بمحراب ابروش چو نماز
مدام سینه سپر شود لا بدر دلنواز — اگر کمانچه ابروی اوست تیرانداز
جنون ست رهبر و ناصح چراست شمع خراش — چه باک در ره عشق ست از نشیب و فراز
دلم طپانست چو بسمل تنم نزار چو تار — چه طور می شود انجام شد چو این آغاز
درون سینه چه آتش فتاد از غم هجر — بسان شمع گدازد دلم شبان دراز

دلم نگفت بکس ماجرای عشق حمید
مگر چه چاره که شد چشم خون فشان غماز

دمی ز چهره خود ای پری نقاب انداز — قرار و صبر درون دل خراب انداز

کهے بمیکده بخرام در شب مهتاب — زعکس چهره بساغر تو آفتاب انداز

نظر ز دیدهٔ مستت بکن سوے مینا — سرور کیف بجانِ دلِ شراب انداز

بقتل کردن عشاق گر سوار آئی — قدم بنام خدا گیر و در رکاب انداز

بآب و تاب جمالت بیا لبِ دریا — هزار آبله بر رویش از حباب انداز

هواے چاهِ ذقن دارد این دل مضطر — بسانِ مردمک دیده اش بآب انداز

نما به لالهٔ گلشن لب مسی آلود — دلش بسوز و درون ساغرش کباب انداز

بیا بحلقهٔ مستان و باز رو از بزم — هزار آه و فغان بر لبِ رباب انداز

سبق ز محو شدن خواندهٔ بمکتب عشق — مداد ریز قلم را نه و کتاب انداز

حمید وادی عشق ست باش پیر خضر — قدم بجادهٔ پیران تو در شباب انداز

بر غزل حضرت رونق مرحوم

گل بصحن باغ خندان ست و گریانم هنوز — از خیالِ سنبلِ زلفش پریشانم هنوز

کشته بودم بسکه از تیر بلاے چشم مست — خاک گشتم لیک در یاد غزالانم هنوز

بوسه بر قندِ لبت دادم بخواب عمر گذشت — از حلاوت هاے لب بین شکرستانم هنوز

فصل گل آخر شد و بلبل ز بستان رخت بست — برگل خساره ات لیکن غزلخوانم هنوز

پخته کاران جنون از سوزش دل سوختند — اے من اندر غم چاک گریبانم هنوز

از پی آزادگی بگذشتم از فکر دو کون
دل بزلفت بسته‌ام ای وا بزندانم هنوز

نفس بدکیش من از سر جامهٔ تقوی کشید
دامن رحمت بمن افگن که عریانم هنوز

لاغر اندامم ز تیهای فراق سروقد
بید گشتم از هوای عشق لرزانم هنوز

جان ز دل بردی چو رفتی دوش از آغوش حمید
باز جان جان بسویم آ که بیجانم هنوز

ردیف (س)

عالمی خندان و ما با چشم گریان در قفس
سروها آزاد شد قمری پشیمان در قفس

داغهای سینه‌ام باشد گلستان در قفس
خندهٔ من نیست جز چاک گریبان در قفس

بیکسی گر شد نصیب من به هجر الفت چه باک
همدم ما میشود صد آه و افغان در قفس

یک نظر انداز بر حال دلم صد پارهٔ
میتوان کردن رفو از نوک مژگان در قفس

ابر نیسان کشتی گوهر صدف جوی فرات
چشم من دارد برای دل چه سامان در قفس

بر حمید دور افتاده خدا را رحم کن
ای صبا گاهی رسان خوشبوی جانان در قفس

از چشم فتنه زای تو دیدم چها مپرس
از حال من مپرس و از ماجرا مپرس

در وصل عجیبست در دل من مدعا مپرس
از عهد خویش پرس مگر از حیا مپرس

بیحس بود ز لذت پابوس بیخبر
کیفی که بر شبست مرا از حنا مپرس

خارے رسد کہ در دلِ عاشق زگلرخان
از عندلیب پرس و ز بادِ صبا مپرس

بینم رخِ تو گرچہ نباشی بہ پیش چشم
آئی درون دیدۂ من از کجا مپرس

نفسِ بدِ من ست کہ شد باعثِ فراق
رہزن چہ طور گشت چنین آشنا مپرس

از حبِ سحر خال رخِ یار اے حمید
دی شب بجانِ خستہ من ماجرا مپرس

ردیف (ش)

دلِ من درد میدارد نداند ہیچ درمانش
بدنیا گر کسے داند بداند چشم فتانش

جہان از گردش ایام و دورِ چرخ می نالد
دلم آسودہ میباشد بہ پیچ زلف پیچانش

بعالم ہرچہ مخلوق ست باشد انتہاے او
مگر صد حیف ہجر ما نباشد ہیچ پایانش

نگاہش برق انداز و جمالش مستیم سوزد
نہ تن ماند نہ جان ماند شبے باشم چو مہمانش

دلا صد وعدۂ وصلش خلاف آید عجب نبود
کہ شد نازکتر از تار نظر اقرار و پیمانش

ہواے گل ترا بلبل بود از جہل و نادانی
خیالِ گل خلد چون خار گر بینی گلستانش

بہ خوبی شہرۂ آفاق گردید و بہ محبوبی
حمید خستہ تا شد عندلیبِ سنبلستانش

ہر گلے دارد سبوے مے بدوش
بلبلان مستند و قمری در خروش

سرو جنبان لالہ را ساغر بکف
در چمن آمد کدامی میفروش

گویدم خورشید و مه هر صبح و شام
خیز ای غافل خدا را جام نوش

چشم بنما تا فزاید کیف ذ
بشکنند خم را شراب آید بجوش

ساقیا جام میم لبریز ده
پیر میخانه چو آمد جرم پوش

ضبط کن اندر غمش پروانه وار
زانکه تن را سوزد و میرد خموش

کوشش در مستی و مدہوشی حمید
پیش ناصح پنبه را افگن بگوش

بر غزل حقیر

بت کافر ربا یدل ندانم هیچ تدبیرش
سپردم مایهٔ خود را دلم داند تقدیرش

نخواهد از حیا دلبر بغیران دیده بکشادن
چو پیش آیم نه بیند سوی من از شرم تصویرش

بخواهد شوق [illegible] من نهم بر آستانش سر
مگر چون محتسب بینم همی لرزم ز تکفیرش

دل دیوانه ام را دوش پیش یار آوردند
بپا شور قیامت بود در کویش بزنجیرش

بمقتل چون شود مصروف قتل عاشقان دلبر
فلک را اگر کند الله اکبر شور تکبیرش

صنم دیوانه ات را در بیابان گر گذر افتد
غبار قیس بینی سر و قد خیزد بتوقیرش

کمان ابرو قاتل فلک را پشت خم دارد
سته خاور نگر لرزد ز بیم ناوک تیرش

بخواب افتاد مه از چرخ در دامن مرا امشب
بآغوش آیدم دلبر دلم گوید به تعبیرش

فدای خسرو خوبان من شد یوسف کنعان
ترا بخت ست نیک ای دل شدی نخچیر شمشیرش

نهد یک دام از تسبیح در راهِ صنم زاهد
حمید اصلا مشو غافل میا در دامِ تزویرش

بر غزل حضرت امیر خسرو رحمه الله

مرا مستی فزاید هر دم از چشمان میگونش
دلم ره گم کند از ظلمت گیسوی شبگونش

جنون عاشقان کم شود از نوشداروها
بلغزد پای تدبیر طبیبان پیش افسونش

دل عاشق تهی شد از غم دنیا و مافیها
بهر تار نفس آه و فغان بی ساز ارغنونش

اگر از اشک عاشق میرسد داغی بدامانش
بیاد آتشش خضابی میکند بر تیغ از خونش

حمید از رود بار چشم جاری میکند دریا
برای سیر تا آئی کنارِ آب جیحونش

ردیف (ص)

یا رهم از سلسلهٔ موی بدهند زود خلاص
منکه در مستی و دیوانگی باشم ز خواص

قتل عاشق بعمد کردی و ثابت شده جرم
بوسه‌ها در دیتم ده که نگیرم قصاص

منع از عشق نمایند ولی ملتِ من
منع سازد که کنم گوش سخنهای قصاص

بتلاش دُرِ یکدانه دل گم شده ام
باشم هر لحظه بدریای محبت غواص

وحشیان هم شده از بادهٔ چشمت بیخود
مستعد طاؤس بود گر بدو باشد رقاص

ناز بر بخت کند گر بکنی نذر قبول | اندکے درد دل آورد ز روے اخلاص

در بیانِ رخ خوبت زغزلہاے حمید
بر فلک زہرہ بوجد آید و باشد رقاص

(ردیف ض)

بفصل گل نہ شد از سیر او بہار غرض | کہ چشم صید فگن را بود شکار غرض
خیالِ چشم کسے در تلاشِ آہو کرد | وگرنہ دل شدہ را چیست با شکار غرض
بچشم آنکہ بود محو روے رنگینش | بود ز سنبل صد پیچ زلفِ یار غرض
کسیکہ مستِ خراباتِ حسن دلگیر ست | ندارد از درِ خمارِ طرحِ دار غرض
مزارِ کشتۂ خود خواست بے نشان کردن | کہ دست نازک او داشت با غبار غرض

نصیبِ ما شدہ پابوسِ گلعذار حمید
جز این نداشت دل زار از نثار غرض

ردیف (ط)

خدمتش بنوشتہ ام از درد دل بسیار خط | در جوابش حیف نامد سوے من یکبار خط
عرض حالِ زار خود پیشش زبانی کردنی ست | کے تواند کرد بیتابی دل اظہار خط
راہ من در محفلِ و نیست ترسان نامہ بر | کاش بیندمی نوسیم بر در و دیوار خط

بوده ام باقیس رسوا مدتے صحرا نورد — اے صبا از من رسان سویش سرِ کہسار خط
چشم نرگس زلف سنبل سرو بالا گل رخش — گر کنم وصف سراپا می شود گلزار خط
ہالہ گرد قمر یا سایہ گردِ آفتاب — گردِ گل ریحان بود یا گردِ آن رخسار خط

واے بخت بد نہ پرسد ہیچ از حالِ حمید
از تلطف می نویسد جانب اغیار خط

ردیف (ظ)

بباغ گر نشود یار در کنار چہ حظ — تہی ز بادہ چو جام ست با بہار چہ حظ
پسند خاطر ما شد مدام تنہائی — رقیب روسیہ گر شد بہ بزم یار چہ حظ
نہادہ شوق شہادت سرم بپاے نگار — بکار گر نہ برد خنجر آبدار چہ حظ
بپیش یار بود لطف جان فدا کردن — بسنگ سر بزنی گر بکوہسار چہ حظ
شدم چو بادہ کشِ چشم مستِ ناز کسے — دگر ز دیدہ آہوے مرغزار چہ حظ

جہان اگرچہ برنج آید از فغانِ حمید
دلِ حبیب نسازد چو بیقرار چہ حظ

ردیف (ع)

بہر قتلم ابروت دارد گر از خنجر متاع — در دلم از یادِ مژگانِ تو صد نشتر متاع

اہلِ جنت را بود از چشمۂ کوثر متاع
عاشقان را از لبِ دلبر بود شکر متاع

اے صدف داری اگر از دانۂ گوہر متاع
از جبین خوے کردۂ یارم بود اختر متاع

زاہدا از آنکہ بر ورع و عبادتہاے خود
دفترِ شوق تو می داریم در محشر متاع

گل ببوے خویش نازد آہوان بر نقد مشک
می بود ما را از خالِ ہندوش عنبر متاع

دشمن بدگوے من بارے بدل اندیشہ کن
آہ من دارد چو برق از آتش و اخگر متاع

منت از زاری دل باشد بہجرانش حمید
چشم ما دارد ز اشکِ خون دُرِ احمر متاع

ردیف (غ)

از درِ میکدہ ساقی شدہ سرشار بباغ
چشمِ نرگس بنگر چون شدہ ہشیار بباغ

گرچہ صدگونہ گل و غنچہ بصحنِ گلشن
یک فقط روے تو باشد گلِ بیخار بباغ

گل و بلبل ہمہ در باغ خریدارِ تو اند
طرفہ تر می شود ت گرمیِ بازار بباغ

پیچش سنبل از آن طرۂ طرارِ کسے
لالہ را سوخت جگر حسرتِ رخسار بباغ

سرو آزاد بود گرچہ ز اندوہ جہان
میکشند از قد دلجوے تو آزار بباغ

یکجہان تیرہ بود بے تو بچشمانِ حمید
چون شب ماہ بود بالو شبِ تار بباغ

ردلیف (ف)

ابروانِ یار بہرِ قتلِ من خنجر بکف
از رہِ تسلیم من باشم مقابل سر بکف

بزمِ او از پرتوِ لعلِ لبانش زر بکف
من بصد حرمان بہجران بادلِ ابتر بکف

شد سرشتم از شرابِ اُلفت چشمانِ یار
من بروزِ حشر آیم از لحد ساغر بکف

مستی و مدہوشی دیوانگان افزون شود
از درِ میخانہ چون آید کسے ساغر بکف

در فراقش چشمِ من از ابرِ نیسان کم نشد
می بود مژگان من از اشکہا گوہر بکف

زخمِ دل از فیضِ آن کانِ ملاحت پر نمک
از تبسمہاے لب باشیم گہہ شکر بکف

گرچہ بدکارم بروزِ حشر خواہد شُد مرا
خطِ آمرزش ز دستِ شافعِ محشر بکف

الله الله جاے او باشد بچشمانِ حمید
دامنِ حسرت بدارد بخت اسکندر بکف

جانان رود در بوستان گہ این طرف گہ آن طرف
گویا بود سروے روان گہ این طرف گہ آن طرف

دیدست رویت ناگہان اندر تلاشت تست از آن
بلبل پرد در گلستان گہ این طرف گہ آن طرف

جمعے دوان از ہر طرف بہرِ تماشاے رخت
افگن نظر جان جہان گہ این طرف گہ آن طرف

از عشوہ اش صد تیغہا از غمزہ ہا صد تیرہا
صد بسمل و صد نیم جان گہ این طرف گہ آن طرف

از حلقہ بادہ کشان رفتی بتا دامن کشان
از دیدہ ہا خونہا چکان گہ این طرف گہ آن طرف

بیکس حمید از بیدلی در چار سوے کوے او
بفرو خت دی شب نقدِ جان گہ این طرف گہ آن طرف

ردیف (ق)

باعثِ تسکین نشد سیرِ گلستان در فراق
از خزان کمتر بود فصلِ بہاران در فراق

دور از من بود ولیکن صورتش پیشِ نظر
شد کلامم با خیالِ یار پنہان در فراق

اے طبیبان وا رہے تلخم نہ گردد سودمند
دردِ عاشق را نباشد ہیچ درمان در فراق

ماجراے طرفہ باشد پنجۂ عشاق را
جانبِ خود میکشد چاکِ گریبان در فراق

حاجتِ گلہاے رنگینم نہ شد از اشکِ خون
لالہ زارے می بود ما را بدامان در فراق

قدحِ چشمم آبلہ صحرانوردان را سزد
کارِ نشتر ہا کند خارِ مغیلان در فراق

از ہجومِ گریہ در ہجران چہ میپرسی حمیدؔ
چشمِ گوہر بارِ من گردیدہ نیسان در فراق

ردیف (ک)

کشتگانِ تو ہمہ داشتہ مسکن بر خاک
زود بگذر رو مبیند از تو دامن بر خاک

در حضورِ تو نگون می شودم سر بخشوع
پیشِ اُنہا بنشیند چو برہمن بر خاک

خاک شو کوہ مشو تا ز تو گلہا چینند
دیدہ بکشا و نگر این ہمہ گلشن بر خاک

شمع سان رخ تو سوے عالمِ بالا داری
مثلِ پروانہ مرا ہست نشیمن بر خاک

اثرِ نور جدا خاصۂ خاک جدا
نور شد سادہ مزاج و بُت پُر فن بر خاک

والۂ حسن کسے باش کہ باقی ست حمید
کہ حسینان زفنا یافتہ مدفن بر خاک

تیشۂ آہ من بکوہ فلک
بادہ کش بلبل از سبوے گل ست
دل من در ہواے روے کسے
جام شربت بگیرم از دہنش
گفتم اے یار عاشقم دانی
اللہ اللہ چہ انتظار کسے

وقنا ربنا بگفت ملک
دل بریان مگر کباب گزک
می طپید چون بغیر آب سمک
لیک ریز دور او عذار نمک
اے خوشا بخت من کہ گفت شکے
نرگس آسا کشادہ ایم پلک

مژہ جاروب میکنیم حمید
از رہش دور افگنیم خسک

ردیف (گ)

تپش آن رشک گلستان من از خجلت ونگ
آہوے چشم صنم در پے عشاق پلنگ
وعدۂ خویش وفا کن صنما دل مشکن
سوے عاشق بتامل چو نمی بینی چہ سود
متحیر نہ فقط من شدہ ام از حسنت

می پرد از رخ گلہاے چمن یکسر رنگ
زلف دلبر بدریاے محبت چو نہنگ
حرف انکار تو بر شیشۂ دل باشد سنگ
اندکے درد بدل می شود از نوک خدنگ
از صفاے رخ زیباے تو شد آئنہ دنگ

نسبتے نیست بذات تو بتِ چینی را ‌ ‌ کفش بردار تو ہستند حسینانِ فرنگ

دل ربودی ز حمیدِ خود و انکار کنی
یک نظر کن سوئے دلہاے گرفتار بجنگ

ردیف (ل)

دی شب باندازِ عجب آمد ستمگر در بغل ‌ ‌ از ابروش خنجر بکف از زلف اژدر در بغل

صد حیف در باغ جہان شادی و غم توام بود ‌ ‌ گل میرسد در بوستان از خار نشتر در بغل

گردون بہ پیش روے تو آئینہ آرد از قمر ‌ ‌ دارد براے زلف تو از مہر مجمر در بغل

عاشق بر قصد از طرب دلبر چو از میخانہ ‌ ‌ می آیدش ساغر بکف مینائے احمر در بغل

عکس رخ دلدار در آئینۂ دل جلوہ گر ‌ ‌ ہر لحظہ می باشد مرا یک ماہ پیکر در بغل

کردی جفاہا بر حمید و گشت یک عالم گواہ
من پیشِ حق آیم بروزِ حشر محضر در بغل

تا چہ باشد داستانِ عشق و انجامِ دل ‌ ‌ گر بود آشوبِ جان گاہے بود آرامِ دل

کے بود یا رب کہ آید آن پری آرامِ دل ‌ ‌ صبر و ہوش از من رباید تا برآید کامِ دل

آن ستمگر در تلاش چیست معلومم نشد ‌ ‌ جان دہم دل دادہ ام تا ہم نباشد رامِ دل

کے بتِ عیار در آغوش من آسان رسد ‌ ‌ در رہش بیفائدہ افگندہ ام این دامِ دل

خانۂ دل را سپردت کردہ ام از من مپرس ‌ ‌ خواہ باشی اندرونش خواہ شو بر بامِ دل

در فراقِ چشمِ مستت گریہ چشمان من
شد برنگ گریہ مے خون شدہ در جام دل

نالش دل میشود ہر کس کہ باشد دلفریب
قابل نفرین بود ہر چند طرز خام دل

بہر تفریح طبیعت خواہد آن شوخ از حمید
گوہر اشک وگل داغ جگر بادام دل

چون نباشد روے او منظورِ دل
عاشقان گیرند از او نورِ دل

میسکند خمار از انگور خمر
خمر کش ما را بود انگورِ دل

ہمچو موسے وادیِ ایمن مجو
جلوہ گر باشد صنم بر طورِ دل

محتسب بر صورتِ ظاہر مرد
یار داند حالتِ مستورِ دل

دیدۂ من انچہ بیند در رخش
غیر را ناید بچشمِ کورِ دل

نوک مژگانت چو طوطی بر قمر
میزند منقار بر انگورِ دل

چشم جادوے ترا گوید حمید
یک نظر سوے دلِ مجبورِ دل

در چمن از اثرِ نالۂ زارِ بلبل
سینہ صد چاک کند گل بکنارِ بلبل

آتشِ حسن وجمالِ رخِ گل فصلِ بہار
پاک سوزد دل وجان صبر وقرارِ بلبل

مستیِ بلبل شوریدہ سر از بوے گل است
از شکر خندہ وبالاست خمارِ بلبل

آشیانِ خود ازان بر سر گلشن بندد
گل چراغے بنہد در شبِ تارِ بلبل

یافت از خسروِ گل حکم سزا مجرمِ عشق
باغبان میکند از خار کہ دارِ بلبل

شوقِ دیدارِ گل از دل نرود بعد فنا
با صباے چمن آمیخت غبارِ بلبل

دوستان مرقدِ ما را سرِ کویش بکنید
صحنِ گلشن سبز از بهرِ مزارِ بلبل

شاهِ گل رختِ سفر بست و بهار آخر شد
برگِ گل بادِ صبا کرد نثارِ بلبل

ختم کن این غزل نغز و بنه خامه حمید
شرح کافی شده از صدر فگارِ بلبل

ردیف (م)

بر غزل صائب مرحوم

ما بجورِ ماهرویان ستمگر ساختیم
با دلِ نازک بآتش چون سمندر ساختیم

مردمان گردند بهرِ قند و ما در گوشهٔ
از خیالِ گفتِ شیرینِ تو شکر ساختیم

ز آتشِ عشق ست شاید اینکه لب داریم خشک
گرچه ما صد بارش از مے چون قدح تر ساختیم

کے پریشان بهرِ زر گردیم مثلِ دیگران
از قناعت پا شکسته با مقدر ساختیم

من نه امروز اے حمید اندر سخن جولان زنم
سالها شد طبعِ موزون را سخنور ساختیم

دوش از یادِ پری رو دردِ سر داشتیم
از خیالِ چشم اندر سینه نشتر داشتیم

لطفِ صحبت دولتِ وصلت نصیبِ غیر شد
حصهٔ بیداد از دستِ تو اکثر داشتیم

شوقِ دیدارش مژه را رخصتِ جنبش نداد
زیرِ پایش بر گلو وقتیکه خنجر داشتیم

نیم بسمل می طپیدم این طرف گہ آن طرف
پیش حق روز جزا گفتیم خود بر روے او
بر جفاے مہ جبینانِ جہان کردیم صبر

در شب یلداے ہجران حال ابتر داشتیم
قصّہ بیرحمی جلّا داز بر داشتیم
ماکہ چشم داد از دربار داور داشتیم

جلوہ گاہش مردمک بُد فرش با چشم حمید
حیف شد وقتیکہ ما بختِ سکندر داشتیم

گلدستہ زروے تو اندر جنان بریم
از خونِ دل بہ نخل غمش می دہیم آب
جاے حناست خونِ دلم بر کفِ نگار
ظلمات می بود صفِ مژگان بگردِ چشم
در بزمِ یار نقدِ دل خود فروختیم

از سلسبیل بر لبِ شیرین گمان بریم
تا پیش یار از ثمرش ارمغان بریم
از رنگ زرد خویش با و زعفران بریم
رہ سوے چشمہ حیوان درمیان بریم
از درد و یاس و غم ہمن از دلستان بریم

کو طاقتے کہ گام زند در رہش حمید
یارب چہ طور بر درش این ناتوان بریم

ز دستِ عشق پری جمالان مدام دل در عذاب دیدم
ز آتشِ حُسنِ گلعذاران جگر بسینہ کباب دیدم
بیادِ جانان چو دوش خفتم جمالِ رویش بخواب دیدم
پے تماشاے مہ نشستم مگر مہ اندر سحاب دیدم
ز چشم مستِ تو مستیِ من ز بادہ عشق دل بر ندی

بگیفم از ہر دو چون جوانان بشیب از تو شباب دیدم
زکاکلت آدمی پریشان فلک بگرد رخت بگردش
بہ لعل وگل خون از لب تو تمام عالم خراب دیدم
زصد اگر کم کنی تو یک یکے بماند بغور بنگر
زوحدت آمد نگار کثرت چنین جہان را حساب دیدم
رخت زگرمی عرق برآورد ومن بہ نظارہ در خیالم
بباغ رفتم علی الصباح وبزبر شبنم گلاب دیدم
جمال روے تو کرد با من کہ دید موسے بطور سینا
خررتُ صَعِقًا جعلتہ دکًا مگر ترا بے نقاب دیدم
بگفتمش کاسے پری ستمگر چرا از عاشق کشی نترسی
بمذہب مہوشان ہمین یک بگفت کار ثواب دیدم
چہ پرسی از من حمید نادان زگریہ من بہجر جانان
گریستم بحر احمر آنسان کہ چرخ مثل حباب دیدم

لنا شافعٌ یوم یدعی الانام	نبیٌ کریمٌ علیہ السّلام
بہ نتّقی حرّ نار الحریق	بہ ندخل الجنۃ للقیام
لقد نوّر الملک فی دُجلۃٍ	بوجہٍ مضیءٍ کبدر الظلام
وقد سخّر الناس فی نفرۃٍ	بخلقٍ عظیمٍ وفصل الکلام

یبکی الحمید الزمان للفراق
فیا لیته ان یری فی المنام

دیوانگی از غمزۂ جادوے کہ دارم
وحشت بدل از دیدۂ آہوے کہ دارم

ہر چند کہ من بادہ ننوشیدم ولیکن
این نشئہ بسر از اثر بوے کہ دارم

آمیختہ آید ز صبا بوے دل و زلف
یارب دل خود بستہ بگیسوے کہ دارم

از نالۂ من سر نتوان داشت ببالین
شوریدہ سرام سر بسر کوے کہ دارم

زاندم کہ مسلمان شدہ ام سربسجودم
بردارم اگر از تو بگو سوے کہ دارم

پرسی ز حمید از رہِ شوخی کہ چگونی
دانی کہ چنین حال بد از خوے کہ دارم

دل اندر زلف شبگونش چو بستم
من از فکر دو عالم پاک رستم

زبد مستی من زاہد مکن عیب
ز چشم نیم مست یار مستم

زخال نا مسلمان تو باشد
کہ من مثل برہمن بت پرستم

بفرقم بے خطر آیاے کو بان
غمت تن سوخت اکنون خاک ہستم

رود گر جان ز تن بیرون غمے نیست
رسد دنبالۂ زلفش بدستم

حمید از خود مرا مستی فزاید
ازان روزے کہ با ساقی نشستم

بر غزل حضرت خسرو رح

طاقتے کو شورش مستانہ ام از سر کشم
بخت کو یا رب کہ او را تا سحر در بر کشم

اندکے خاک درش آری صبا روزے کہ من
توتیا سازم درونِ دیدۂ جان در کشم

تا دہد یاد از سرِ مژگانش در ایامِ ہجر
در رگ جانِ حزین خارِ مغیلان در کشم

دسترس باشد مرا بارے چو بر خال لبش
دست ہندو گیرم و از چشمۂ کوثر کشم

دوش چشمش گفت با چاکِ دلم ہشیار باش
لشکرے فردا از مژگان بر در خیبر کشم

گشت آتش بر خلیل اللہ بستان جنان
میشود گلزار آتشدان چو آہے بر کشم

در فراق از بہر تسکین دل زار حمید
از خیال یار بر صفحہ جگر پیکر کشم

سر پیش تو رو بر زمین داشتم
گذشت آنکہ بخت چنین داشتم

عجب باشد از من کہ دل دادہ ام
بجور تو گرچہ یقین داشتم

نہم دیدہ بر پشت پایت ومے
تمنا دم و الپسین داشتم

ہمی خواستم حالِ دل گومیت
رقیبان مگر در کمین داشتم

دلم جائے تست و خرابش کنی
نہ مثل تو حاشا مکین داشتم

بکوے تو شد دی شبم جائے نو
نہ این آسمان نے زمین داشتم

حمید از تو بشنید دشنامہا
ز گفتار تلخ انگبین داشتم

بر غزل حضرت خسرو علیہ الرحمہ

آمدی بر سرِ بام آنکہ تماشا بینم
رعبِ حسنِ تو نہ بگذاشت کہ بالا بینم

وائے محرومیِ من کار بر آرم ز رقیب
روئے تو دیدہ ازان دیدۂ شہلا بینم

بر دلِ بے سپر از ناوکِ سینہ دوزت
گلستان رُستہ و ہر لحظہ تماشا بینم

بحثِ مشاطہ بو دوست درازی با جعد
من کہ باشم کہ بکف زلفِ چلیپا بینم

عاشق از چشم چو خونابہ بریزد چہ عجب
پُر ز خون از لبِ ساقی دلِ مینا بینم

چشمت امشب بے آزار چو چشمک بزند
دیدنی این ست ز دستِ تو چہ فردا بینم

آہ گر بر کشد از سوزِ فراق تو حمید
آبلہ در جگرِ طوطیِ طوبےٰ بینم

ہر یکم جبینِ تو زرمی فروشم
بہر روئے حسینت قمر می فروشم

بہ خالِ سیہ مشک تو می فروشم
باب لبانت شکر می فروشم

نباشد ازین ہیچ سودائے خوشتر
بموئے میانِ تو سر می فروشم

بدکانِ چشم خود از دانۂ اشک
ز نخلِ محبت ثمر می فروشم

بگیر از من اے جان کہ من نقد جان را
بکوئے تو شام و سحر می فروشم

بسروِ قدت ارچہ بے سایہ باشد
ز باغِ جنان صد شجر می فروشم

بخاکِ درت بہر چشم دلِ خود
گہر سودہ کحل البصر می فروشم

صد ای حمید تو از صد تمنا
بیک غمزه جان و جگر می فروشم

ما در ازل ز چشم تو صهبا گرفته ایم
میراث عشق ز آدم و حوا گرفته ایم

از فیض عشق شهپر عنقا گرفته ایم
ما آشیان به سدره و طوبی گرفته ایم

بهجت فزاست جنبش بسمل بچشم یار
دل را ز سینه بهر تماشا گرفته ایم

امروز آه سرد و تپ عشق و درد هجر
بر جان خود بوعدهٔ فردا گرفته ایم

ما راز شوق تست نهان دفترے بدل
کالاے درد توشهٔ عقبیٰ گرفته ایم

از شوق دست بوسی دست حنا نقش
موجے بدل ز خون تمنا گرفته ایم

یاد آورد ز مستی چشم کسے بدل
بیفائده نه نرگس شهلا گرفته ایم

روے تو در دل ست و دو گیتی به پیش چشم
ما در حباب دل همه دریا گرفته ایم

اسکندر از جهان نتوان برد اندکے
زین وجه روز نعمت دنیا گرفته ایم

ناخوانده رفته ایم ببزم صنم حمید
از خود بلا بجان به تقاضا گرفته ایم

اُمید وصل از ان ترک فتنه جو دارم
گلے تر از دهن شمع آرزو دارم

روانست آب رخ دیم ز فیض چشمهٔ چشم
ببین بعشق تو اے مه چه آبرو دارم

بدل نشستی و از بوے مشک تو مستم
چو آهوام که تگاپو به چار سو دارم

بر آسمان روم و گه روم بزیر زمین
براے یوسف گم گشته جستجو دارم

چه طور صبغهٔ عشق تو رنگ بر بندد
شبیه خویش بمثل تو هو بهو دارم

سخن همی شنود لیک مثل گل خاموش
برنگ بلبل اگر جوش گفتگو دارم

ز خشم شعله فگن چشم او و من گریان
دو آب پیش دو آتش چه دو بدو دارم

مگر بکاکل آشفته اش دمے آغشت
ز دست باد صبا عطر مشکبو دارم

بشوق سرو قدت شد حمید تو شبگرد
بسان فاخته یک بانگ کو بکو دارم

غزل حضرت خسرو علیه الرحمة

بلا ها صبحدم از یاد زلف پرشکن دارم
بشب از یاد رو آغوش پر از یاسمن دارم

ز زلفش تار می سازم و پود از خط مشکینش
نگر از کارگاه عشق طرفه پیرهن دارم

تو با من اے برهمن کے توانی ساختن یکدم
تو بت را می پرستی من نگارے بت شکن دارم

رسید ابر بهار و هر کسے مصروف باگلها
هزاران اشک خونین بے تو من اندر چمن دارم

وطن بگذاشته آسایم اندر کوے تو شادم
بغربت گرچه صد رنج و محن با خویشتن دارم

بهنگام تصور آنچنان شد بیخودی هایم
نه دل دارم نه سر دارم نه جان دارم نه تن دارم

ز چشم جهلگی روے زمین در زیر آب آمد
کنون کار خدنگ آه با چرخ کهن دارم

چه شنود اشتیاق من باظهار وفا خیزد
بذکر وصل می گوید که من در این سخن دارم

ترحم خسرو خوبان تلطف اے لب شیرین
که من ناخن بدل چو تیشهاے کوهکن دارم

حمید آسان نمی باشد ز دشت عشق بگذشتن
کہ من افسانہاے عشق ہر دم دوش زن دارم

بر غزل صائب مرحوم

پیشتر محوِ تماشاے رُخ انور شدیم
از براے سر نهادن سنگ کوے او بس است
رفتیم از عشق بتان تا حدِ عشق بُت تراش
رخصت اے تقوی کہ آمد یارِ من با چشم مست

باز عشق آتش زد و جان سوخت خاکستر شدیم
از سر بالین گذشتیم از سر بستر شدیم
از مجاز اندر حقیقت رفتہ بالاتر شدیم
الفراق اے ہوش ما مشغول با ساغر شدیم

جذبہ دل اے حمید آخر کشیدش در کنار
وقت پیری چون زلیخا دلبر دلبر شدیم

ایضاً

بہجرِ تو از غم جدائی ندارم
رسد راست بر نقطۂ خط جانم
بود شمع تاریک در بزمِ چشمم
از ان محتسب باشد اندر قفایم
کنم دعوے آشنائی و باللہ

چہ سازم ببزمت رسائی ندارم
ز چشم تو تیرِ ہوائی ندارم
ز روے تو گر روشنائی ندارم
کہ من جامۂ پارسائی ندارم
قدم بر رہِ آشنائی ندارم

حمید از چه پیوندم این دل شکسته
بدنیا چنین مومیائی ندارم

عشقِ مخفی داشتم خون ریختم رسوا شدم
قطره بودم آب گشتم بعد از آن دریا شدم

خامشی ورزیده بودم لیک از آن روزی که عشق
آتشی اندر حریمِ صبر زد گویا شدم

رو برویت آمدن ممکن نمی باشد از آنکه
غیبتِ ما را تو جوئی من ترا جویا شدم

شوقِ صورت گر مرا مستغنی از صورت نمود
لفظ را بگذاشتم در فکرتِ معنیٰ شدم

همچو گل خندیده ام با یار در ایامِ وصل
در فراق از انتظارش نرگسِ شهلا شدم

چشمِ مستش ای حمید افگند بر من یک نظر
بادهٔ عشقم سراپا صورتِ مینا شدم

بر غزل صائب مرحوم

از گلت شورے زمستی در عنادل یافتم
از لبِ لعلت بلاله داغ در دل یافتم

آنچنان محوام که می بینم ترا در هر کسے
نغمهٔ لیلیٰ چو مجنون از سلاسل یافتم

می برد دل از درونِ سینها چشمش ز دور
یار را در دل ستانی مردِ کامل یافتم

اجتناب از شورشِ واعظ همی دارم از آنکه
موج را از قلبِ دریا رو بساحل یافتم

بر امیدِ وصلِ جانان میکشم بارِ فراق
شوق آسان کرد بر من آنچه مشکل یافتم

داده ام سر ای حمید از ارتکابِ جرمِ عشق
نامهٔ عفوِ گناه از دستِ قاتل یافتم

ردیف (ن)

بر غزل حضرت جامی قدس سرہٗ

کوزۂ قند یا لبهاے شکرساست این	یا عقیقِ ازیمن یا کشتیِ صهباست این
اختر بخت ست رویت یا قمر یا صبحِ عید	یا زنورِ کبریا از بہرِ ما یغماست این
زلفِ تو زلف ست یا دامست یا مارِ کهن	یا شبِ دیجور یا حالِ دلِ رسواست این
ساق تو سیم ست یا عاج ست یا سنگِ رُخام	یا بلورِ تازه یا کافورِ جان افزاست این
یارب این قلب ست در پہلوے این سنگین دلان	یا که چوبِ خشک یا فولاد یا خاراست این

از رقیبِ روسیه جانان چه میپرسی مرا
هر کسے داند حمیدِ والہ وشیداست این

بر غزل حضرت رونق مرحوم

من از سرِ زلفِ تو کنم بو به بیابان	پیوسته مرا شد گلِ خوشبو به بیابان
یکبار کشادی به ختن گیسوے مشکین	با نافۂ مشک ست هر آهو به بیابان
بوے خوشِ لیلےٰ مگر آورد صبایش	مجنون شده معروفِ تگاپو به بیابان
روباه شوی شیرِ تو در بادیۂ عشق	لاف ست ترا قوتِ بازو به بیابان

آلوده کن اشک ترا دامنِ عصمت
گر زیم بفراق تو زده رو به بیابان

از خلق برفتم که دل آسوده نشینم
صد رنج دهد این دلِ بد خو به بیابان

میداشت حمید تو تمنائے مواسا
شد گذر گاه سوے او به بیابان

بر غزل حضرت خسرو علیه الرحمة

ز آتش جانگداز دل وائے گداخت جانِ من
وه چه کرم نموده اے دلِ مهربانِ من

وردِ زبان ست هر شبم مدح و ثنائے زلف او
بادِ سحر بیا فگن مشک درین دهانِ من

بے تو بود جهان سیاه جانِ من ست هم تباه
بهرِ خدا یکے بیا جانِ من و جهانِ من

عشق میانِ ما و تو بین که چه طرفه قاسم است
چشمِ من ست آنِ تو خاکِ درِ تو آنِ من

حفظِ مراتب است شرط عاشق و یم آزمین
بهر سگانِ کوے اوست این تن و استخوانِ من

بسکه بیادِ چشمِ مست ریخت به نیدم از جهان
نرگسِ خاکِ من دهد بعدِ فنا نشانِ من

آه و فغان بلب بهم بشکست دو تا مرا ز غم
به چرخ کهن مقابل ست تیرِ من و کمانِ من

فصلِ گل ست در هجرِ تو چشمِ حمید گل فشان ست
رشکِ بهارِ من برون آئی نگر خزانِ من

اے دل بیا ز عاشقی بارے بیانِ راز کن
عشاق ماضی حال را آخر یکے آواز کن

تیغے بسر زا بروزدی تیرِ نظر در دل شکن
در لذّت دردو الم این هر دو را انباز کن

من عاشقم بے درد دل بیکار دائم زندگی
جورے کہ اول کردهٔ بارِ دگر آغاز کن

تا پردهٔ بدمستیِ عشقت فتد بر چشم عقل
جانان رخ روشن یکے از پردهٔ تو دباز کن

زلفت بلا رویت ستم قامت قیامت فتنہ شد
چشم تو سحر سامری تو شاہ من اعجاز کن

صیاد چشمش در کمین خطش نهاده دامہا
اے مرغ دل گر عافیت خواہی بروبر پرواز کن

گفتت شکر لب انگبین عارض گل تر یاسمین
بوے تو باشد مشک چین چندانکہ خواہی ناز کن

گفتی حمید از من طلب گفتم کہ قربانت شوم
من سر دهم تو خندہ زن من جان دہم تو ناز کن

شمیم گیسوے مشکین صنم دانست صبا کردن
نمی باشد بجز تاراج رند و پارسا کردن

خدنگ نرگس مستت کجا داند خطا کردن
نداند ہیچ جز خونِ شہیدان جفا کردن

دلِ عاشق اسیر حلقۂ زلفِ دوتا کردن
بُت کافر ہمی داند ہمی داند رہا کردن

ز تیغ ابروان داند سر عاشق جدا کردن
نداند با دل مجروح کار مومیا کردن

گداے او ندارد احتیاج اطلس و زربفت
ز نقش بوریا داند تنش عریان قبا کردن

براے زیب دستش خون عاشق ہم روا باشد
ترا مشاطہ بیکار است این خون حنا کردن

شنا ورمیتوان کردن شنا در بحر موج افگن
بگرداب محبت می بود مشکل شنا کردن

ندانم از کجا آموختند این رسم گلرویان
تلطف با عدو کردن ستم بر آشنا کردن

شود در محفلت جانان حمیدِ خستہ را شغلے
نظر بر زخم دل کردن نگہ سوے شما کردن

بہ صنعت عکس و طرد

جانان بغمت سوزم سوزم بغمت جانان
زخمے زدہٗ کاری کاری زدہٗ زخمے
آتش زدہٗ در تن در تن زدہٗ آتش
بلبل بہ چمن گریان گریان بہ چمن بلبل
رفتی بہ چمن شاید شاید بہ چمن رفتی
آفت شدہ ہجر تو ہجر تو شدہ آفت

پنہان چہ شود سوزش سوزش چہ شود پنہان
درمان چہ کنی دل را دل را چہ کنی درمان
بریان جگرم باشد باشد جگرم بریان
خندان ہمہ سو گلہا گلہا ہمہ سو خندان
حیران ہمہ تن نرگس نرگس ہمہ تن حیران
طوفان بشود اشکم اشکم بشود طوفان

آئی بحمید از خود از خود بہ حمید آئی
قربان بکند جان را جان را بکند قربان

صنم برحالِ زارِ من نظر کن
بلا از سرئے عشاق بگذار
نگاہے از حیا افگن سوئے خلق
ز دردِ دل طبیبا من سیاشوب
بیا در زلف مشکین روئے خوبش

ز دردِ من دلِ خود را خبر کن
خدا را جعد مشکین بر کمر کن
جہان را سر بسر زیر و زبر کن
نظر بر حالتِ زخم جگر کن
بشب نالہ فغان وقت سحر کن

حمید ار خواہشِ تر دامنہاست
بیا دامن بآبِ دیدہ تر کن

عالمے تاریک جانِ من ز تارِ خط مکن
خلق را دل تار تار از انتشارِ خط مکن

آتشے نزدیک حسن افروختن جانان خطاست
از غضب رخسار لعلین برکنارِ خط مکن

ہر کسے حسنِ گل وریحان تماشامی کند
این نگاہِ شوق را منع از بہارِ خط مکن

باغبان از بہر گلچین نگہدارد چمن
شانہ اندر گلستانِ نو بہارِ خط مکن

از غلط پا میتوان انداختن بر پشت مار
دور باش اے دل تو سیرِ سبزہ زارِ خط مکن

پشتِ زنگ آلودمی دارد جلا آئینہ
روے خود ہر آئینہ صاف از غبارِ خط مکن

بستہ تارِ خطت باشد دلِ زارِ حمید
روے خود پوشیدہ از زنّارِ دارِ خط مکن

ردیف (و)

بر غزل حافظ شیراز علیہ الرحمۃ

جادوے چشم میرود نرگس ہوشیار کو
پیش دو زلف عنبرین سنبل تابدار کو

رہن بلا و رنج و غم مردم بادہ خوار کو
عیش و نشاط زندگی با غمِ روزگار کو

مطرب و چنگ و عود و نے شیشہ بہ پیش و جام مے
بادِ بہار و ابرو من ساقیِ گلعذار کو

وعدۂ خود وفا کنی پردہ ز رخ جدا کنی
گرچہ یقین من بود قوّتِ انتظار کو

کیفِ شراب بیخودی زاہد خشک را مگو
قصہ ز عشق میکنی سینۂ رازدار کو

از پے قامتِ صنم نغمۂ فاختہ رود
کوچہ بکوچہ کو بکو بر سر سرو یار کو

سرو چمان من پئے سیر چمن در آمده — سرو و صنوبر و سہی بر لبِ جو ئبار کو

لالہ ز آتشِ درون گرچہ نشان ہمی دہد
ہمچو حمید بینوا با دلِ داغدار کو

بر غزل حافظ علیہ الرحمۃ

مہر تو دلنواز شد وعدہ دہد وفائے تو — عشوہ اگر جفا کند تیغ کشد حیائے تو

جور کنی جفا کنی مہر کنی وفا کنی — ہر چہ کنی بجا کنی راحتِ من رضائے تو

روئے تو رہنما شود ظلمتِ زلف رہ زند — دست تو دستگیر شد سوخت مگر حنائے تو

کعبہ و دیر بنگرم مسجد و میکدہ روم — کوچہ بکوچہ می دوم ہمچو گدا برائے تو

از درِ فیضِ حسنِ تو ماہ بود وظیفہ خوار — ہر سرِ شام آیدت کاسہ بکف گدائے تو

ہر کہ ز نیستت بیخبر مرد اگرچہ زندہ ماند — زندہ شود ہر آن کسے مُرد کہ در ہوائے تو

زخمِ گل است خون چکان رو نکند بالتیام — غار بدیدہ اش شکست نرگسِ فتنہ زائے تو

تا سر کوئے شاہ من رہ نبرند خسروان
شکر بر آر اے حمید بر در اوست جائے تو

دزد باشد غمزۂ جادوئے تو — رہزنِ عشاق شد گیسوئے تو

عالمے درہاے وہوا ز ہوے من
آہوان مستند از آہوے تو

خیزم از جان رخت بندم از جہان
گر نشیند دشمنم پہلوے تو

بلبلان را شور و افغان از گل است
قمریان در پے قدِ دلجوے تو

روے تو در مردمِ چشمِ من است
روے خود می بینیم اندر روے تو

تا قیامت سر نہ بردارم ز خواب
سر نہم گر بر سرِ زانوے تو

رام رامِ ہندوان در بتکدہ
اللہ اللہ گویم اندر کوے تو

برگ ریزِ من ز مہجوری بود
بار آرم از بہارِ روے تو

کرمِ شب تاب است دل در پیچ زلف
این شبِ باران است یا گیسوے تو

روز دارم گفت وگو یست با حمید
شب روم از بہرِ جُستجوے تو

غزل برنگ جامی علیہ الرحمۃ

ہر کسے را چشمِ گریان از جمالِ روے تو
ہر دلے را درد پنہان از جمالِ روے تو

آتش اندر سوز از سوز و گدازِ سینہ ام
سینۂ من گشت سوزان از جمالِ روے تو

دردِ عاشق را دمِ عیسےٰ نباشد سودمند
گاہ بسمل گاہ بیجان از جمالِ روے تو

بلبلان را شور و غوغا از دلِ پرشورِ من
غنچہ ہا را رنگِ جانان از جمالِ روے تو

سوختن جان دادنِ پروانہ از من آمدہ
شمع ہا گردند تابان از جمالِ روے تو

در فراقِ زلفِ جانان شد پریشان حالِ من
خلق را دل جمع و شادان از جمالِ روے تو

بر چمن چون اے صنم دی شب نظر انداختی
نرگس و گل شد پشیمان از جمالِ روے تو

دوش میدیدم حمید بے سر و سامانِ تو
در بیابان گشت حیران از جمالِ روے تو

سازہ بجور و ستم شاکی جانان مشو
با غم و با درد باش در پے درمان مشو

راہنما شو دلم سوے رہ مستقیم
خضر شو اے نفس من غول بیابان مشو

بر گلِ آن شمع رو جان و جگر کن نثار
سوز تو پروانہ وار بلبلِ بستان مشو

شعلۂ نور رخش بر ہمہ عالم محیط
چشم کشا جلوہ بین نرگسِ حیران مشو

نسبت رویش کنی حیف بر روے پری
باش خمش بے ادب بر سرِ بہتان مشو

در شب ہجران یار دیدۂ من اشکبار
دجلہ شو اے اشک من گریہ باران مشو

سوزش و دردِ دلم شد پے روے صنم
پند شنو زاہدا طالبِ حوران مشو

اے گہرِ اشک من آبروے خود مریز
باش با یوانِ چشم بر سر مژگان مشو

آتش ہجران تو سوخت قرارِ حمید
پردہ ز رخ بر فگن غائب و پنہان مشو

بر غزل مرزا صائب مرحوم

گر بیا یدمی رود دلہا باستقبالِ او
ور رود جانِ حزینِ عاشقان دنبالِ او

چشمهٔ حیوانِ لب مخفی ست در ظلمات خط
رہنمائی میکند چون خضر لیکن خال او

عاشقان از شوق می بوسند ہر نقشِ قدم
صد دل کبک دری اندر شکنجِ پامال او

ترکِ خشم آلودمن از من نہان افروختہ ست
گوشۂ چشمے نگردد سوی من از تمثال او

از حمید خستہ جان گر یاد آری گوش کن
زلف صد تارِ تو گوید مو بمو از حال او

ردیف (ہ)

ترا اے جانِ جان گر بود در کار آئینہ
بگیر از مردم چشمانِ عاشق زار آئینہ

نباشد حاجتِ آئینہ عاشق را کہ در پیشش
جبینِ یار آئینہ بود رخسار آئینہ

بصورت آمدہ گر عزم آرایش کنی بہ پیشت
ز چشمِ خویش گیرد آہوے تاتار آئینہ

چو آید پیش روئے یار از زنگ آلود میگردد
فلک را میشود از مہ بشب بیکار آئینہ

ببزم میکشان آئی کہ پیش چشمِ مخمورت
ز جامِ بادہ از شوخی کند خمار آئینہ

برائے سیرِ دریا گر روی با این دل آویزی
صدف گیرد بہ پیشت از دُرِ شہوار آئینہ

بصحن باغ دی شب شد صبا مشاطہ از لطفش
گل از شبنم مہیا داشت بہر یار آئینہ

دہانت غنچہ کاکل سنبل و چشمانِ تو نرگس
ز عکس روئے تابانِ تو شد گلزار آئینہ

کنارِ آب چون دوشینہ رفتی با حمید خود
بزیر پائے تو افگند جوئیبار آئینہ

حسن تا دستے بشمشیر میان انداختہ
عشق سلطان خرد را در زیان انداختہ

از نمکدان محبت شور دل مشتے نمک
در ازل اندر دہان زخم جان انداختہ

تیغ ابرو تیر مژگان جادوے چشم سیاہ
در دل عشاق شور الامان انداختہ

جلوہ گاہش را سزد کرسی و عرش و لامکان
شور و شر از کن فکان اندر مکان انداختہ

ذوق سر دادن بجان عاشقان عشق فگند
حسن شوق دل ستانی در بتان انداختہ

مرحبا دست قضا آویخت زلفش بر عذار
صلح اندر رومیان و زنگیان انداختہ

خندۂ گل از صبا شد زانکہ او را باغبان
در میان بلبل و گل ترجمان انداختہ

آفتاب و آتش و برق و شرر اندر عذاب
تاب حسنش سوز اندر دودمان انداختہ

غم مخور در دل حمید ار دور افتادی ز شاہ
عشق در دست تو گنج شائگان انداختہ

بر غزل صائب مرحوم

کشد عشق از رخ حسنش نقاب آہستہ آہستہ
ہوا گویا برد از مہ سحاب آہستہ آہستہ

کند بیدار از خواب گرانت اینکہ می پاشد
نسیم صبح از شبنم گلاب آہستہ آہستہ

بہجران می چکاند طرفہ در جام دل عاشق
خیال چشم میگونش شراب آہستہ آہستہ

بخواب ناز رفت آن شوخ و من گویان بہ بین سا آگاہ
ادب گوید چکان از چشم آب آہستہ آہستہ

سوال وصل از ینجانب سکوت از شرم از انجانب
وفاے او مگر گوید جواب آہستہ آہستہ

حمید از بادهٔ عشقش بکش جامے بهر شامے
بغفلت میرود عهد شباب آهسته آهسته

رهن بردست صبا زلف پریشان کردهٔ
صد دل عشاق را زان خانه ویران کردهٔ

حسنت از پرده برون افتاد و طشت از بام شد
رائگان عشاق را بدنام جانان کردهٔ

غمزهٔ تو تیغ راند ابروت خنجر کشد
خار اندر چشم دل از نوک مژگان کردهٔ

چشم نرگس زلف سنبل خط چو ریحان قد چو سرو
بهر تفریح دل من طرفه سامان کردهٔ

لب شکر رویت گلاب چاشنی زابرو ترش
سوزش دل سوخته را نیک درمان کردهٔ

بس کن از جور اے ستمگر بیش ازین حرمان مده
از سموم هجر ما را سینه بریان کردهٔ

ناوکت در دل زد و خون رفت از چشم حمید
آشکارا گشت افسوس آنچه پنهان کردهٔ

من سرنگون به پیش آن گلبدن نشسته
گوئی مقابل بت یک برهمن نشسته

مردم بگرد رویت دل بسته یاد و زلفت
مانند جان تو گویا اندر بدن نشسته

اے عشق از تو رسم این ست رسم الفت
من خار خار از غم او در چمن نشسته

اے وائے بخت واژون در وصل یار بدخو
ابرو ترش نموده یکسو ز من نشسته

بنگر که سرو پیشت بحیرت ایستاده
بگرفته دل ز رویت گل یاسمن نشسته

برس اے نگار بارے که حمید خسته عمرے
بدر فراق تنها بغم و محن نشسته

بر غزل مرزا صائب مرحوم

گاہ در بزم جہان شمع فروزان شدۂ
گل شدی گاہ دگہے سروِ گلستان شدۂ

حسن خود تا کہ تماشا کنی از چشمِ دگر
گاہ پروانہ وگہ بلبل نالان شدۂ

تا بہ بینی کہ بہ بینیم ترا از حیرت
چشمِ نرگس شدۂ چشمِ غزالان شدۂ

جلوۂ تست بہر جا کہ حمیدت بیند
عجب این ست کہ ہر جائی و پنہان شدۂ

از شکر خند لبِ غیران شکرستان شدۂ
وائے بر ریشِ نہانم چو نمکدان شدۂ

بار آورد نہالِ قدت از آبِ شباب
چشمِ بد دور کنون با سر و سامان شدۂ

حسن تو ہوش ربا ہست نگفتم منگر
اندر آئینہ نگر دیدی و حیران شدۂ

صلۂ وصف سراپاے ترا یافت حمید
گر ز دیوان من اے دوست غزلخوان شدۂ

ردیف (ء)

اُرِیدُ المدح فیہ لی الجزاءُ
رسولُ اللہ شیمتہ الوفاءُ

فکیف المدح من عبدٍ ضعیفٍ
لمن فی مدحہ وحی السماءُ

و ربٌّ خلقہ خُلقٌ عظیمٌ
جمیلُ الوجہ جزلٌ فی العطاءُ

كأنّ الشمس في خديه تجري — وبدرًا أكملتُ فيه الضياءُ
له اعجاز سحرٍ في لسانٍ — وعينُ ظباءة فيها الحياءُ
فمن يكفر له عقل سليمٌ — ومن يهجوه في قلب حياء
فيا من قد هجوتَ حبيب الله — فقد جاء المديح من السماء
هجوتم حبّه خير البرايا — شفيع الناس تاج الانبياء
اما الجبّار يبطشكم شديدًا — فيوم الدين هل لكم الوقاء
اما قد هيّأ القهار ويلًا — ونارًا ما لكم فيها ضياء

مجيبٌ عنه حسّانٌ حميدٌ
فعند الرب في ذالك عطاء

ردیف (ی)

در حلقهٔ خوبان صنما در چمن آئی — چون گل بمیان سمن و یاسمن آئی
در پای دو چشم بزند خندهٔ بر گنگ — با چشمهٔ جود ایکه تو رشک چمن آئی
در هجر تو داغ دل من سوختن من — این بخت کجا دلبر من تا بمن آئی
تا رخ نه شود زرد عقیق یمنی را — لب خود منما گر بیمن آئی
تا کیسهٔ خود پر کند از مشک تو آهو — با زلف مسلسل تو گهی در ختن آئی
باشد رخ خوب تو سزاوار پرستش — بر بت فگند خاک سوی برهمن آئی

از الفت آن ساقی کوثر تو بحشر
ساغر بکفِ خویش حمید از کفن آئی

هلال یا بدکمال تا آنکه میشود بدر با جمالے
بہ پیش روے صنم چو لافد رسد از آن دم باو زوالے

ز حلقهٔ گیسوے معنبر صبا بدوش آورد کہ عنبر
رسے بجانِ حزین عاشق بدام زلفش بود وبالے

چہ بگذرد بر سرِ ستمکش نداند آن دلبر ستمگر
کسیکه دل باخت در رہِ عشق می بود با عجیب حالے

شب فراق ست روح فرسا بروز ہجران تپش بکاہد
کمال عاشق بود ہمینک نزار گردد کہ چون ہلالے

کمند آہم کشید شش آخر بدام دل آمده ولیکن
رمید از آغوشِ من ستمگر رمد ز صیاد چون غزالے

چہ ہیچو دیہا ز دید رویش حمید دارد ز دل سوالے
نشسته بلبل مقابل گل و یار رخسار اوست خالے

بر غزل والد مرحوم

صبا گو با غبارِ من چہ کردی
ربودی از مزارِ من چہ کردی

نہ بد جز مشت خاکم یار آنہم
پریشان گشت یارِ من چہ کردی

کشادی از گره صد بستگان را
صبا با زلف یارِ من چہ کردی

علاج داغہاے سینہ کردی
مسیحا با بہارِ من چہ کردی

بدام آوردهٔ آزادگان را
نسیم زلفِ یارِ من چہ کردی

بروے مہ زدی داغ غلامی
بہارِ روے یارِ من چہ کردی

بطرف العین چون رفتی بر افلاک	چه کردی شهسوارِ من چه کردی
جنون از دستِ تو بر من نه مانده	بجز تارے و تارِ من چه کردی
فلک اشکے نه افشاندی بحالم	بگو اے سوگوارِ من چه کردی
بصحرا داده سر آهو انرا	خمارِ چشمِ یارِ من چه کردی
نه کردی از حیا سویم نگاہے	فغان اے شرمسارِ من چه کردی
نگاه یار من دوش از اجل گفت	چه کردی باشکارِ من چه کردی

حمیدِ باوفا را آه کشتی
چه کردی گلعذارِ من چه کردی

کاش دعایم اثرے داشتے	تا دلت از ما خبرے داشتے
طائر دل رہرو گلشن شدے	کاش قفس رہگذرے داشتے
دیدهٔ دل نور و ضیا یافتے	لطف تو بر من نظرے داشتے
هیچ بر ابر نشدے در چمن	سرو سهی گر ثمرے داشتے
خوب شدے سیر گلستان اگر	بلبل دل بال و پرے داشتے
کس نه فتادے بچه حب اسیر	دیدهٔ دل گر نظرے داشتے
یوسف کنعان نه شدے تا بمصر	گر نه زلیخا اثرے داشتے
بلبل خوش خار نه خوردے زگل	گر نه چنین شور و شرے داشتے
از دل پُر درد بگو اے حمید	کاش که آهم اثرے داشتے

حالِ دلِ من نزار تا کے — بیگانہ ز من نگار تا کے
ہر لحظہ فلک جفا نماید — این لیل و چنین نہار تا کے
روزے صنما بمن خرامی — خالی ز شما کنار تا کے
از ناوکِ دیدہ دلربائی — صیاد چنین شکار تا کے
بر راہِ تو چشم ماست از شوق — پیمان شکن انتظار تا کے
گفتا بمزار خواہم آمد — یارب جا نزا قرار تا کے
بلبل دلِ خود مبند بر گل — تا چند گل و بہار تا کے

گفتم کہ حمید کشتۂ تست
گفتا مگر این شمار تا کے

خالق خویش بخود شیفتہ مائل داری — اللہ اللہ چہ صورت چہ شمائل داری
حسنِ خلق تو درونِ دلِ دشمن جا کرد — جان فدائے تو چہ سیرت چہ خصائل داری
والہ حسن تو گردد ملک و جن و بشر — درد در ہر سر و صد شوق بہ ہر دل داری
ہیزمِ خشک بہجران تو باشد گریان — بر سر منبر خود شاہ چو منزل داری
از تو بیماری نرگس جگرِ لالہ بداغ — گل بچاک دل و سنبل بسلاسل داری
شمع را روئے تو پنداشتہ پروانہ بسوخت — نالہ درد بہ لبہائے عنادل داری
شبنم از دردِ فراقِ تو بگرید ہمہ شب — غنچہ را با دل افسردہ بہ محمل داری
طوق در گردنِ قمری ز تو شد پیش قدرت — سرو را پائے خجالت ہمہ در گل داری

یک نظر خسرو خوبان که حمید خود را
بادل سوخته بشکسته و بسمل داری

تا تو اے جان جہان از رخ نقاب انداختی
آتش حسرت بجان آفتاب انداختی

مہرۂ مار سیہ از حلقۂ گیسو کنی
زلف بکشادی بہ سنبل پیچ وتاب انداختی

در دل لعل بدخشان شعلہ زد رنگ لبت
از کف رنگین بہ لالہ خون ناب انداختی

دانۂ از خال بر رخسار بنمودی و دل
ہمچو مرغ گرسنہ در اضطراب انداختی

ایکہ از من نیک و بد بنوشتہ باشی کریم
جنس عصیان مرا گر از حساب انداختی

چشم عاشق خیرہ می گردد ز تاب حسن تو
روے خود چون آفتاب اندر حجاب انداختی

گل شدی در بوستان و باز شمع انجمن
بلبل و پروانہ را اندر عذاب انداختی

از زمین آید ندا بر ہر قدم در کوے او
کشتگان حسن را قاتل بخواب انداختی

میرود خون در غمت پیوستہ از چشم حمید
طرفہ بر دامن مرا رنگ شہاب انداختی

بدولتخانۂ چشمش نگہ بر تخت سلطانی
بنوک تیر مژگانش دل ما راست دربانی

بہ چشم نرگس از دید رخ خوب تو حیرانی
بہ سنبل افگند زلف پریشانت پریشانی

غیاث از دست گلرویان فغان از یاسمن بویان
کہ از عشاق میخواہند ہر دم تازہ قربانی

چہ دولت آمدم در کف نگر زاہد کہ از عشقش
چکد جاے سرشک از چشم من لعل بدخشانی

بوقت قتل غیران دیدہ بر روے تو بکشایند
بقتل قاتل بیرحم گہہ ما را نمی خوانی

بغیر ان گرم جوشیها و با من سرد مہریہا
دلم آوارہ گشت و در خم زلفش نظر بند ست

چہ تواں کرد اکنون حیف دل دادم بنادانی
خدا را گو بمن باد صبا چونست زندانی

حمید از دولت دنیا دلت بردار و طاعت کن
میسر بر در شاہِ عرب گشت ست دربانی

سر کو منم فتادہ سر بام کج کلاہے
زتپ فراق جانان شدہ ضعف من بدینسان

بزمین سفال تیرہ بفلک جمال ماہے
نہ بچشم آید اشکے نہ بلب فغان و آہے

بامید آنم اے جان کہ زآن من تو باشی
سر رہ دراز باشم کہ بزیر پات آیم

بچہ کار زندہ مانم نکنی اگر نگاہے
نکنند احتراز سے زخرام بر گیاہے

پئے رفتنت اگر فتم کہ ترا ہزار راہند
مگر از صبا شنیدی سوئے ماست نیز راہے

چو بفکر آئی اے مہ کہ حمید زندہ ماند
زعدو کشیدہ دامن بمن آئی گاہ گاہے

بر غزل حضرت خسرو علیہ الرحمۃ

دیریست نیاورد صبا ہیم خبر ازوے
بر حالِ خراب جگر افتد نظر ازوے

حالم شدہ زان زشت و بگردد بتر ازوے
میداشت تمنا دلِ من اینقدر ازوے

از صبح دعا می کنمش تا بسر شام
ہر انچہ مہیا ست مرا از کرم اوست

از شام دو صد گونہ بلا تا سحر ازوے
سوزِ دلم ازوے شد و دردِ جگر ازوے

ازخود دلِ پژمردهٔ من تازگی آرد	آید بمن امروز مگر نامه برازوے

نوش ست و یا نیش حمید از کفِ او گیر
خور نیشتر او که چو خوردی شکر ازوے

بجز روے تو ام سامان نبودے	بوصل اندیشهٔ هجران نبودے
چه خوش بودے طبیب خیر اندیش	پئے دردِ دلم درمان نبودے
نظر بودے ترا برحالِ زارم	مرا تا چشم بر حرمان نبودے
گره نکشادے از زلفت اگر باد	کشادِ کارِ من آسان نبودے
نصیبِ ماست هجران نے شبِ وصل	میسّر گر نشد این آن نبودے

نبودے گر حمید آن آتشین رو
سپند آسان دلم بریان نبودے

اے بادگه از زلفِ پریشانش بگوئی	چیزے بمن از غمزهٔ فتانش بگوئی
دیریست که نشنیده ام از تیغِ جفایش	از ابروِ چون خنجرِ بُرانش بگوئی
در دل خلدم خارِ غمِ دوری جانان	بارے زکرم از سرِ مژگانش بگوئی
خواهم که رسانم سگِ دل را سرِ کویش	از سنگ و جفا جوئی دربانش بگوئی
آسوده نیم از سمن و لالهٔ بُستان	از سروِ قدش واز خطِ ریحانش بگوئی

در کلبهٔ تاریکِ حمید آئی و از لطف
از جلوهٔ نورِ رخِ تابانش بگوئی

بر غزل حضرت خسرو علیہ الرحمۃ

تو بخواب نازی و من ہمہ شب بہای و ہوے
بجز این کہ بات بوسم ہوسے نہ آرزوے

نروم بباغ جانان کہ منم بیاد رویت
بچمن گلے ندارد کہ تراست رنگ و بوے

نبود کلام عاشق مگر از جمال جانان
سخنم نمی شود زان بجز از تو گفت و گوے

تو چہ پند گوئی ناصح کہ بحال نیک باشم
بنگر ز آب چشمم چہ مراست آبروے

ز حمید گر تو پرسی بچہ سانست زندگانی
شب تار در کنج عزلت منم و نظر بروے

بر غزل مرزا صائب مرحوم

از مے عشق تو مستم یللے
از جہان فکر رستم یللے

تا کشادم چشم بر روے خوشت
چشم از دنیا بہ بستم یللے

از سر مژگان آن رشک پری
شیشۂ دل را شکستم یللے

از پئے تارے ز زلف عنبرینش
رشتۂ جان را گسستم یللے

بیخود از چشمش نہ امروزم حمید
مست از روز الستم یللے

گہے از بہر تسکین من بیدل نمی آئی
پئے کارے بجز زخمے زدن در دل نمی آئی

چو شیمت تا بجنبش گہوارہ خواب آلود می سازد
چرا از بہر خواب اندر دل بسمل نمی آئی

ہلال آسا شدم از سوزِ تبِ سودائے ہجرانت | پئے تیمار بیمارت مہِ کامل نمی آئی

حمید از دیر بر در بسترائے تو صدا بزنا
بجائے لقمہ بادشنام تا سائل نمی آئی

حال زارم آن بتِ طناز دیدے کاشکے | از کتاب شوق من حرفے شنیدے کاشکے
دامنم از اشکِ خونین پرگل ست و آن صنم | گل ز باغِ بیخزانِ من بچیدے کاشکے
نامہ بر بارے ندارد رہ صبا در گوش او | زآرزوئے جانِ من حرفے رسیدے کاشکے
آمدے گاہے سوار این سو و خاک ترتم | با سمند بادپائے او دویدے کاشکے
بنگرم تا سوئے او گاہِ گذر از زیرِ خاک | چشم من درصورتِ نرگس دمیدے کاشکے
از جگر باشد کبابِ باشراب از خونِ دل | دلربا زین خوانِ من چیزے چشیدے کاشکے

آرزو دارد حمید خستہ آتش بعدِ فنا
مرغِ جان بر قبۂ بامش پریدے کاشکے

قصیدہ در تہنیت جشن جوبلی اعلیحضرت غفران مکان نواب میر محبوب علیخان بہادر حضور نظام دکن

برمصرعۂ طرح باید ز دست یارمئے ارغوان گرفت

{ مجوزۂ عالیجناب مہاراجہ کشن پرشاد بہادر سابق مدار المہام }

بلبل بیا کہ گل طرفِ بوستان گرفت | لالہ بدست جام مئے ارغوان گرفت
فرشِ زمردین بچمن سبزہ ساز کرد | شبنم ز غنچہ در کفِ خود عطردان گرفت

بُلبُل به شاخسار گل و فاخته بسرو — گلبانگ خرمی زطرب برزبان گرفت

تا چرخ برزند زطرب بر سر چمن — رنگین عروس باغ به بر طیلسان گرفت

فرو شکوهِ خسروِ گل تا فزون شود — سروِ چمن بدست درفشِ کیان گرفت

حیرت فزود کین اثرِ خرمی زکیست — ہاتف بگفت جشنِ شہِ کامران گرفت

آن خسروِ دکن که کمالِ مروتش — محبوب نام کرده و دلِ دوجهان گرفت

ظلِّ خداست حامیِ دینِ محمدی — آلِ نبی بدامنِ لطفش امان گرفت

منظورِ مصطفےٰ شده محبوبِ مرتضےٰ — زانجا که عشقِ او دلِ ہر انس و جان گرفت

روزِ وغا بکف چو کمانِ کیان گرفت — دیہیم و تخت و مملکتِ خسروان گرفت

تا دید تیر و خنجر آتش فشان او — از بیمِ او ترس شکلِ سپر آسمان گرفت

شیر از چقاچقے که شنید از خدنگ او — بگریخت و برج چرخ حصار امان گرفت

تا صیتِ عدلِ او ز زمین و زمان گذشت — کنجِ لحد زغیرتِ نوشیروان گرفت

اقبال و جاه و شوکتِ شاہِ دکن چو دید — اسکندر از حجاب رہِ آنجہان گرفت

شد محو نامِ حاتمِ طے از دلِ جہان — تا فیضِ جود و بذل و سخایش جہان گرفت

از رفعتِ جناب تو ناید چرا شگفت — اوجے ز اوجِ تست که این آسمان گرفت

مریخ و ہم عطارد و زہره و مشتری — ہر یک به فخر خدمتِ این آستان گرفت

از فیضِ حسن ذره بخورشید لاف زد — خورشید از رخِ تو ضیا بیکران گرفت

زاندم که دید روے تو بادِ صبا زوجد — گل را بہشت بوے تو در مغز جان گرفت

از بهر قتل عاشق مجروح و خستہ دل
تیر از مژہ گرفت و زابرو کمان گرفت

رخسار سیم ساست کہ در پیچ کاکل ست
یا آنکہ سنبل است کہ گل درمیان گرفت

عمر عزیز شاہ چہل سال شد مگر
باقی چہل صد ست جہان این زبان گرفت

جشنے بزرگ ہست و نشاطے سترگ ہست
گلبانگ جشن عرصۂ کون و مکان گرفت

در جوش رقص آمدہ رقاصۂ فلک
در چنگ خویش چنگ چو رامشگران گرفت

از بہر شہریار زمین تخت بر گرفت
خورشید چتر گشت و فلک سائبان گرفت

ہنگام عیش آمد و مستی و سرخوشی
باید ز دست یار مے ارغوان گرفت

جمجاہ شہریار ہمایون بود ترا
این جشن و صد دگر کہ چنین خسروان گرفت

گویم دعاے شاہ ز مدحت خمش شوم
زانجا کہ مدحت تو ز کلکم زبان گرفت

تا در صدف بگیرد و تا آب دُر گرفت
تا ابر آب آب زمین درمیان گرفت

تا عقل پیش عشق سپر افگند ز دست
تا شاہ حسن مُلک دل عاشقان گرفت

مانی بچار بالش اقبال و سروری
گویند تا صبا طرف بوستان گرفت

باشد ہمیشہ حفظ خدا پاسبان تو
بہر جہان خدا چو ترا پاسبان گرفت

شاید پسند خاطر خاقان ما شود
این قند پارسی کہ حمید ارمغان گرفت

قصیدہ در تعریف شخصے کہ باجتماع حروف اولین اشعار نام نامیش پیدا شود

اے قدت سروِ خرامانِ چمن	وے دو چشمت رشک آہوے ختن
حمد رب باید بشکر نعمتے	ساختہ در دہر چون تو گلبدن
مند حیران از جمالِ عارضت	رنگ گل نسرین و برگ نسترن
داد زیبائش بہ دُرِ دندان تو	اے لبت بر لعل و مرجان خندہ زن
زلف خوانم یا کہ جعدِ سنبلش	یا کمند ناز یا مار کہن
من چہ گویم در کمالِ حُسنِ تو	انت احسن من محاسن فی الزمن
ایکہ از جن و پری بالا تری	وے بخوبی برتر از حور عدن
نے شدے پروانہ بر شمعے نثار	گر بدیدے چون تو مہ و یسے حَسَن
خسرو خوبان نگویم چون ترا	انت اعلےٰ من عالی فی الزمن
ابروت چون تیغ و مژگانت چو تیر	می شگافد سینہ بریان من

نے بخوانش غنچہ نے گل اے حمید
نے دہن نے پستہ نے لعل یمن

دیگر بصنعت بالا

اے رخت چون مہر تابانِ زمن	وے قدت چون سرو و شمشاد چمن

سیم خوانم یا قمر یا نور شمس
عارضت را یا کہ برگ نسترن

مثل مستِ آہوے رعناے تو
کے تواند بود آہوے ختن

آفتابت عالمِ تاریک را
روز گرداند چو آئی در صحن

عین خلق و مہر ہستی جان جان
لطف داری با عزیزان جانمن

یافت لولو از جمالت آب و تاب
وز گلت بو یافتہ برگِ سمن

لعل ماند منفعل پیش لبت
یوسف آبے یافت از چاہ ذقن

خوبروئی بہتر از خورشید و ماہ
اے ز رویت منفعل حورِ عدن

ایکہ در شوقِ قدرت قمری بسرو
می زند آواز کوکو در چمن

نرگس شہلاے تو دل از حمید
برد چون پیک اجل جان از تن

قصیدہ بتعریف شخصے کہ نامش از اجتماع حروف منفرد پیدا میشود

از ع عیسی زمن وز ب بت غارتگری
وزد خود ایجان من اہل جہان را دلبری

تو کشتگان حسن را آبحیاتی از آ
از ل خود لعل یمن وز م ماہ انوری

دانم کہ باغ حسن را نرگس توئی از ن خویش
ز انسان کہ میرند عاشقان گرسوے ایشان بنگری

گردر بہاے روے خود جان دلم خواہی بجاست
زیرا کہ از ع عنبری وز م مشک اذفری

افتادہ برخاک درت از خاکساری ہا حمید
انعام کن انعام کن از بسکہ عبد المنعمی

نالۂ دل زار از محرومی سیر شکار

یاد دارم چنین که وقت بهار   گرد گل جلوه از بن هر خار
شاخ نسرین به سبزه گل افشان   چون ثوابت به چرخ گشت عیان
گرد شمشاد و زیر سرو چمان   جبہہ سائی نمود نافرمان
پیچ در پیچ کاکل سنبل   به بنفشه هزار تاب بدل
از تکاپو و اهتزاز صبا   سوسن صد زبان فتاده زپا
لاله را تاج افسری برسر   داغ در دل ز آشنائی گر
محو نظاره نرگس شهلا   سرو از حیرت ایستاده بجا
آب در آبگیر صاف چنان   چشم خورشید ماند ازو حیران
بود فواره موجزن در باد   جوش عشاق را نشان میداد
چون صبا دید خوش تماشائے   نزد عشاق برد پیغامے
بلبلان را رسید فوج بباغ   کز خزان داشتند در دل داغ
آتش شوق و پرتو رخ دوست   دل بلبل کباب کرد و بسوخت
آه از دل کشید بلبل زار   شور و غوغا نمود بس ناچار
همدم و یار را خبر کردند   فاخته را بباغ در کردند
تا علاج دل حزین بکند   صحبت یارکین چنین بکند

برلب جویبار سرو چو دید　　از دل گرم آه سرد کشید

سرِ یاری بهشت و شد نخچیر　　طوق از سر کشید و گشت اسیر

طوطیان نیز مرغهای چمن　　از شماتت شدند خنده زن

بچنین روزگار و هنگامی　　بمن آمد ز دشت پیغامی

کز چمن آ و قصد صحرا کن　　مرغزار مرا تماشا کن

تیر در ترکش و کمان در دست　　بهر سیر و شکار بستم رخت

چند یاران همنشین همدم　　بهر یاری نهاده پیش قدم

سبزه دیدیم کز زمرد بود　　باد را عنبر مجرد بود

آهوان یافتیم مشکین سُم　　بود طاؤس را مرصع دُم

بود نه می رمید قطار قطار　　کبک دیدم حمید در رفتار

نغمهٔ طائرانِ خوش آواز　　برد خرگوش را ز خواب ناز

رودها یافتیم تیز روان　　که ز رفتار عیش داد نشان

آب چون صاف و نوش بود مگر　　گوی آمیختند شیر و شکر

مرغ آبی بآب بازی کرد　　تا ز بیرون نگاه بانی کرد

چون بطِ مے که پر شود ز شراب　　گوئی آتش بآب زد سرخاب

برلب جو کبود شوخ و شنگ　　دور در دشت می نمود کلنگ

ما که رسم شکار دانستیم　　بچمین رفته زه کمان کردیم

تیر جستند از کمانها تیز — گوئی بارید ابر باران ریز

صید بسیار دست ما افتاد — بزم ایشان ولیک رفت بباد

وحشیان را فرار راه نمود — طائران بال و پر بباد کشود

ما به اسباب عیش گردیدیم — رخ بمنزل و جای خود کردیم

کوفته کردم و کباب زدیم — سفرهٔ غیر و خویش بنهادیم

همچنین بارها فرو رفتیم — بیش و کم صید باز آوردیم

دل به تقدیر داشتم فارغ — کس بآهنگ من نشد مانع

نخل امید را بیامد بار — بن مقصود داد گل بی خار

می نوشین به ساغر لعلین — می کشیدیم و عیش بود قرین

در جهان می وزید باد چنان — باغ عشرت ندید باد خزان

چون فلک را سرشت بد کردند — مردم آزار تا ابد کردند

حال ما نیک دید و گشت حسود — دست جور و جفا بمن بکشود

آن همه برگ و ساز درهم زد — عیش ما را گرفت و بر غم زد

کرد محبوس و قیدها بر تن — پا به زنجیر و طوق در گردن

دور از باغ در قفس مانیم — بهر گلگشت صد هوس داریم

چه خداوند را زمین تنگ ست — چه توان کرد پای من لنگ ست

چون بصحرا در آئی ای صیاد — حق دیرینه کن مرا هم یاد

خدمت وحشیان سلام بگو — از حمید این چنین پیام بگو

جمع باشی پلنگ پیدا نیست — تیر ما را خدنگ پیدا نیست

قلم آنجا دو در دم شمشیر — حسرت و یاس گشت دامنگیر

بهر ما خون دل شراب خوش است — به گزک از جگر کباب خوش ست

همنشین پیش روبه رفته بگو — شیر خانه گرفت شیر بشو

نیز از راه لطف روبه شغال — بیشه خالی ست گو زند چنگال

نامه که از کانپور بخدمت برادر مکرم بروز عید الفطر نوشته شد

ز دست جفا کار ماه صیام — برنج و تعب آمده خاص و عام

توانائی و طاقت و صبر و هوش — رسیدند و گفتند از ما سلام

سخی معدن جود و کوه وقار — که احمد زمان خان ست عالیمقام

ذکی صاحب رای و عقل سلیم — پسندیده صورت پسندیده نام

حسابی که پیشش دبیر فلک — بود طفلک مبتدی ناتمام

برادر معظم بفکر نگار — به پیچید چو دود از سحر تا به شام

محب پر اخلاص عاشق حسین — چو معشوق در غصه باشد مدام

رفیق صفا کیش عبد القدیر — ارسطوش چاکر فلاطون غلام

حکیمی که دست شفا دست او | درش بهر بیمار دارالسلام
ز مهرومی پان چین بر جبین | به بند تمباکو و فکر طعام
انیس مکرم مظفر حسین | مطیع خدا و ندخیر الانام
سراپا مروت سراسر خلوص | به بی طاقتی مشکلش هم کلام
شفیق قدیمم که سید ظفر | علی را پسر هست نیکو مرام
به تسبیح و تهلیل شاغل بروز | به ترتیل آیات شب در قیام
زبون حالش از فاقه و تشنگی | بیاد آورد کربلا را صیام
غرض آفت روزه شد کو بکو | بشر تنگ و شد کار عالم تمام
چو نگریست جورش که از حد گذشت | باندیشه بگرفت پیشش خرام
پسش مژدهٔ عید شد دلفروز | هلالی پدید آمده وقت شام
بنظاره اش مردم چون هلال | ز شادی بوجد آمده بدر فام
دویدند و کردند سامان عیش | غمی رفت و شد شادمانی بکام
گرفتند احباب را در بغل | نشستند و گفتند شیرین کلام
مگر وای برکس که در غربت ست | عجب روز عید ست و شادی حرام
نه همدم نه همراز بیکس غریب | دلا جای یاس ست و حسرت مقام
به نزدیک احباب ای نامه بر | ببر از من خسته اینک پیام
حمید الزمان را بیاد آورید | تغافل گناه ست نزد کرام

رُباعیات

یقال العشق للانسان داءٌ
کلام الناس یکلم قلب مرءٍ
فکیف نوجنا بردٌ دواءٌ
ولکن شتم محبوبٍ شفاءٌ

جانان دل عشاق شکستن دانی
گاہے بمن آمدن بیاموز اے شوخ
یا رشتۂ مہر نیز بستن دانی
ہر لحظہ زما گریختن رفتن دانی

ازمن شدہ بادشمن من حیف نشستی
مرہم بہ دلِ غیر نہادی زلطف
باغیر ہمی بستی واز خویش گسستی
ناکردہ گنہ چون دل عاشق تو شکستی

نہ بینی کہ ببیند ترا ہر کسے
بہر جاے ممکن تو کردی قیام
درون پردہ ظاہر نہ شد تر کسے
نیابد ترا خواہدت گر کسے

نہ طاعت کنی ہم نہ ترسی بہ جور
زدست اجل نیست بگریختن
تو دانی کہ رفتن نہ شاید بگور
نہ باشد بہ پیشِ خدا زور مور

روزے باشد کہ زیر سر خاک کنند | از صدمۂ ہجر مونسان دل چاک کنند
امید کہ از گنہ درون پاک کنی | زان پیش کہ احباب بدن پاک کنند

آفت جور و جفاے تو مراد لگیر ست | دل من در کف دست تو صنم نخچیر ست
گرچہ صد بار ہمی خواستی آخر نہ شکست | رشتۂ الفت من سخت تر از زنجیر ست

---

*بچہ آغوش مادر چو بند آمدست | ز دست پدر کے گزند آمدست
چہ دیدی ز مار و چرا تافتی | چرا کنج مرقد پسند آمدست

---

* نوٹ۔ بعد وفات پسر خود نوشتہ شد ۱۲

افراد

ما تحقّر دمعتی وقد انجرت فی صبّہٖ | من دُرّۃ ابھی المن قد کملت فی لبّہٖ

علمت الھجر للعشاق حرفاً | فما ادقت نار الحب قلبا

لما اشتکی اِنّہ جبا رنی | وقد منی فیہ اختیارنی

بہ بین حلاوتِ نام محمد عربی	کہ یک تلفظ او لب دو بار چسپاند
برائے فاتحہ آئی چو بعد من بمزار	بجائے نالہ من کن دعائے استغفار
چشم تو صید دل چرا نہ کند	تیر و ترکش کمان ہمہ دارد
نہ دوری دلیل مروت بود	ضروری بوقت ضرورت بود
نہ ہر کس سزا وار الفت بود	کہ دوری ز ناکس ضرورت بود
مروت بہ ہر کس نہ اوے ترست	کہ ایذا بنا اہل زیبا تراست
صبا بلطف بگو زلف آن نگار مرا	بیک نظارہ دلم گشت بیقرار چرا
بہ قسم بگو خدا را بمن آہوان صحرا	ز شماست لیلیٰ ماکہ ز نسل و جنس ما نست

تمام شد

قطعۂ تاریخ طبع

از نتیجۂ افکار بندۂ خاکسار راجی رحمۃ ربہ العلی الکبیر محمد منیر المتخلص بہ منیر لکھنوی مصحح مطبع ہذا

مژدہ اے رمز آشنایانِ حقیقت از مجاز — صدرِ توحید بر روے شما کردند باز

خانِ عالی رتبہ مولانا حمیدِ نامور — عارفِ سرّ حقیقت واقفِ راز و نیاز

باطراز طبعِ مطبوع آنچنان آراستند — نونگارے را کہ آمد رشکِ خوبانِ طراز

نونگارے نوبہارے یعنی آن دیوانِ پاک — کز وے آید جانِ پاکِ اہلِ دل در اہتزاز

در سوادِ لفظ لفظش معنیِ روشن نگر — جلوہ گر ہمچون دلِ محمود در زلفِ ایاز

اے بسا جانہا کہ اہلِ جان و دل در باختند — چون بروے روشن این رعنا عروس آمد فراز

اے خوشا دیوان کہ باشد راست ہر مصرعہ ازو — سرو قدے نازنین در چشمِ اربابِ نیاز

مرحبا صد مرحبا اے سر بزرگ و ارجمند — اے فروغِ بزمِ عشق و نورِ شمعِ امتیاز

اے دیارِ معرفت را شہریارِ نامدار — عرصۂ عرفانِ حق را شہسوارِ یکہ تاز

ہان تو ئی کاوردۂ از بہرِ نذرِ اہلِ دل — ہدیۂ موزون بشکلِ ارمغانِ دلنواز

اے زہے رنگینی و خوبیِ این زیبا عروس — در جہان مطبوعِ دلہا آمد از شوخی و ناز

جلوہ آرا شد بآن مطبع کہ در ہندوستان — ہست از جملہ مطابع سربلند و سرفراز

مصرعۂ در سالِ طبعش عیسوی گفتا منیر

جانِ عرفان ارمغان با مایۂ سوز و گداز

۵۴ ۴۰۱ ۱۲۹۲ ۳ ۵۶ ۷۳ ۶ ۳۲

۱۹۱۷ء